

PÕHISEADUSLIKU ASSAMBLEE VIIETEISTKÜMNES ISTUNG

16. november 1991

Juhataja T. Anton

Alustame tänast istungit. Kohaloleku kontroll, palun! Kohal on 27 assamblee liiget. Jätkame tänasel istungil sealt, kus eile pooleli jäime. Me jõudsime arutada esimese ja teise toimkonna apellatsioone ja järg jõudis kolmanda teematoimkonna kätte. Ma palun kõnepulti härra Hallaste, et ta annaks ülevaate laekunud apellatsioonidest, ja seejärel saavad sõna apellatsioonide esitajad.

I. Hallaste

Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Apellatsioon meie toimkonna töö kohta palju laekunud ei ole ja ma käsitleksin neid vastavalt peatükkidele ja paragrahvidele. Kõigepealt peatükk "Riigikogu". Siin on härra Uluotsalt laekunud kolm apellatsiooni. Esiteks, §-le 58 lisada lõige 2: ametivande võtab vastu riigikohtunik (uue numeratsiooni järgi § 62). Sellist ettepanekut toimkonnale laekunud ei ole ja kui lähtuda apellatsiooni tekstist, siis võiks olla seal, lähtudes §-st 141, et Riigikohtu esimees on ametivande vastuvõtja. Samas valitsus annab ametivande riigivanema ees ja võib-olla võiks vande vastuvõtjaks olla ka peapiiskop. See küsimus vajab lahendamist, kuid ma arvan, et see võiks jääda redaktsioonitoimkonnale, kui härra Uluots sellega nõus on.

Teine apellatsioon on § 65 punkti 6 juurde, et Riigikogu nimetab ka riigisekretäri. Härra Uluotsaga vesteldes selgus, et temal läheb riigisekretäri mõiste lahku sellest mõistest, mis senises põhiseaduses on. Praegu räägib põhiseadus riigisekretärist kui valitsuse bürokraatia hoidjast ja selle jälgijast, et kõik valitsuse määrused ja korraldused oleksid õige numbriga, ning ta kinnitab ka valitsuse poolt välja antavad määrused ja korraldused. See riigisekretär, kellest Uluots räägib, peaks olema parlamendi bürokraat, s. t. isik, kes hoolitseb selle eest, et Riigikogu töö kulgeks vastavalt reglemendile ja et kõik otsused ja seadused, mis vastu võetakse, oleksid kooskõlas reglemendiga. Selline ametiisik on vajalik. Võib-olla pole teda tarvis nimetada riigisekretäriks, vaid nimetada valitsuse suurim bürokraat riigiministriks ja Riigikogu bürokraat riigisekretäriks. Ma arvan, et ka see küsimus võiks jääda redaktsioonitoimkonnale ja seda siis saalis ei hääleta. Eile, kui me härra Uluotsaga omavahel vestlesime, oli ta sellega põhimõtteliselt nõus.

Riigikogu peatüki juures oleks vaid üks küsimus, see on Riigikogu volituste juures. Praegu ütleb § 65 punkt 10, et Riigikogu kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra. Härra Uluots teeb ettepaneku lisada siia juurde, et kui Riigikogu kokkutulemine on takistatud, siis teeb seda president oma seadlusega. Siia paragrahvi see ei sobi, sest jutt on Riigikogu volitustest. Selline

lisandus ei sobi mitte Riigikogu, vaid riigivanema peatükki. Selle küsimuse võiks ka läbi hääletada. Hääletus peaks olema küsimuse üle, kes on selle poolt, et teatud juhtudel oleks riigivanemal õigus oma seadlusega kutsuda kokku Riigikogu, et kuulutada välja erakorraline seisukord.

Need on kolmanda toimkonna apellatsioonid, kõik, mis puudutavad peatükki "Riigikogu".

Ü. Uluots

Tere hommikust, kallid kolleegid! Ma palun väga vabandust, et saate minuga täna palju vaeva näha, sest ma olen esitanud väga palju apellatsioone. Te võite teha aga väga lihtsalt: ärge avage diskussiooni ja hääletage kohe läbi!

Ma siis alustan. Härra Hallaste andis siin minu arusaamadest ülevaate. Meie põhiseaduse tekstist on jäänud välja isik, kes võtab vastu pühaliku vande nii Riigikogult kui ka riigivanemalt. See peab olema fikseeritud, kuna ametivande andmine on põhiseaduse tekstis olemas. Nüüd ainult küsimus, kes seda peaks tegema. Hallaste arvab, et näiteks Riigikogult võiks vande vastu võtta peapiiskop. Aga näiteks, kui mina olen metodist, baptist või õigeusklik, meie põhiseadus ei keela mõnel Riigikogu liikmel uskumast ka Allahit, siis järelikult ma peapiiskopile ametivannet anda ei saa. Siit järeldus: kuna põhilised seadusandlikud vaidlused jõuavad lõppude lõpuks riigikohtuniku kätte, siis ma leian, et kõige õigem mees selleks on riigikohtunik, kes võtab vastu Riigikogu liikmete pühaliku ametivande. Hallaste ütleb, et seda pole ettepanekuna esitatud. Ma pean tunnistama, et see on kuskile kaduma läinud, sest ma tean täpselt, et ma esitasin nende kolme asja kohta ettepanekud. Ja ausalt öeldes ma otsisin oma paberites ja ma pole koopiati ka leidnud. Nii et formaalselt on teil õigus see tagasi lükata, kuna see ei klapi reglemendiga, aga ma leian, et sellisel juhul jääb meie põhiseaduse teksti auk sisse.

Nüüd on teie otsustada, aga Hallastega me leppisime kokku, et see võiks jääda redaktsioonikomisjoni kätte, mul ei ole selle vastu mitte midagi. Siin ma ütlesin välja oma arvamuse. Kui aga teie tahaksite, et me otsustame kohe, kes võtab Riigikogu liikmetelt vastu ametivande, siis avaldage oma arvamust ja ma olen nõus selle küsimuse hääletusele panema.

Juhataja

Härra Uluots, võib-olla me teeme nii, et te räägite ka nendest teistest apellatsioonidest ja siis avame sõnavõtu.

Ü. Uluots

Järgmine apellatsioon on § 65 juurde – keda Riigikogu määrab presidendi ettepanekul. See on riigisekretär. See on välja jäänud nii ühest kui ka teisest peatükist. Kes on riigisekretär? Mina võtsin eeskujuks 1938. aasta põhiseaduse ja ma toon teile väga lihtsa näite, et vallavanemad tulid ja vallavanemad läksid, aga vallasekretär istus ikka paigas. Ja kui vallavanemat ei olnud, oli vallavanema vahetuse aeg, siis korraldas asju vallasekretär. Täpselt samuti on ka

riigisekretäri küsimusega. 1938. aasta, õigemini 1930. aastate riigikorralduse juures oli riigisekretäri funktsioon kuni seaduse vastuvõtmiseni. President ei kirjutanud seadust alla ilma riigisekretäri allkirjata. Tähendab, riigisekretär tegutses seni, kuni seadus välja anti. Sealt edasi läks juba funktsioonide õigus kantsleri kätte, kes pidi kontrollima selle seaduse täitmist. Riigisekretäri olid ministri volitused, kuid ta ei olnud kabineti liige. See tähendab seda, et kui valitsus läks erru, siis riigisekretär jäi koos oma aparaadiga paigale. Tähendab, tema oli vaakuumi täitja, kui toimus parlamendivahetus. Ja sellepärast leian mina ka, et selline institutsioon peab riigiõiguslikus struktuuris olema. Ma olen päris veendunud, et kui me seda juba praegu põhiseaduslikult ei tee, siis me hakkame seda varsti niikuinii eraldi seadusena vastu võtma ja seda struktuuri looma. Praktika on näidanud, et selline institutsioon on vajalik. Samuti olen antud juhul nõus, et selle võib anda edasi redaktsioonikomisjonile ja tuua ta uuesti tagasi suure saali ette juba redaktsioonikomisjoni poolt. Aga kui te soovite seda lahendada hääletamisega, siis ma pole ka selle vastu.

Kolmandaks § 65 punkt 10, kus Riigikogule on antud õigus välja kuulutada eriolukord. Eriolukord ei tähenda mitte ainult seda, et punased tankid tulevad üle Narva silla, vaid see tähendab ka seda, et õhku lendab näiteks Sosnovõi Bori jaam ja meie peale tuleb radioaktiivne pilv või, hakake nüüd naerma, tuleb ufode rünnak või midagi taolist ja samal ajal meil parlament ei ole koos, aga tegutseda tuleb momentaanselt, sekundite, minutite, kümnetega. Ja ainuke, kes võiks seda sellisel juhul teha, on president või riigipea, nii nagu me selle asja otsustame. Paratamatult peab parlament seda pärast kinnitama, nii nagu iga seadust. Siin võiks tuua sellise näite, et tegelikult meil on põhiseaduse tekstis presidendil seadluse õigus, kui parlament on takistatud kokku tulemast. Mina tahaksin aga antud juhul sisse tuua eriolukorra, tähendab, kui mängus on inimesed, kümnete tuhandete elud, siis peab seda põhiseaduses rõhutama. Need on kolm asja, mida ma pakun välja apellatsioonidena Riigikogu peatükis. Tänan!

Juhataja

Aitäh, härra Uluots! Avame sõnavõttud. Esimesena saab sõna härra Lauri Vahtre, palun!

L. Vahtre

Tere hommikust, austatud kolleegid! Ma loodan, et redaktsioonitoimkond ei võta arvesse seda ettepanekut, sest see on sügavalt ebademokraatlik. Mõne inimese vanne on siis järsku tähtsam kui teiste oma. Mitte üheski kuningriigis pole kunagi sätestatud, et kuninga abielu peab laulatama tingimata peapiiskop. Selle tõttu ei ole parlamendiliikmete vannet vaja vastu võtta riigikohtunikul. Ameerika Ühendriikide ametivande võib samuti vastu võtta ükskõik milline kohtunik. Kohtunik on kohtunik ja sellega peaks asi piirduma.

Üks tehniline märkus ka. Kui tahaks vast valitud parlamenti takistada tööle asumast, siis oleks väga lihtne röövida see riigikohtunik ja parlament jääkski tööle rakendamata. Tänan!

Juhataja

Palun, kas on veel sõnavõtte? Härra Kask, palun!

P. Kask

Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Mul on isegi raske sõna võtta, sest ma ei saa hästi aru, millistest küsimustest jutt on. Meile ei ole jagatud härra Uluotsa apellatsioonid. Neid on mitu punkti. Sõna on võetud korraga mitmes küsimuses, seejuures osa neist lõikub neljanda toimikonna küsimustega. Minul on ettepanek arutada neid küsimusi, mis ka neljandasse toimikonda kuuluvad, koos neljanda toimikonnaga. Neid tuleks arutada loogilises järjekorras, alustades tähtsamatest. Kui tähtsamad küsimused on ära otsustatud, tuleb süsteemi valiku küsimus ju uuesti päevakorra, alles seejärel võib lahendada üksiküsimused. Ma palun väga vabandust, ehkki ma konsulteerisin Illar Hallastega, ei saanud ma ikkagi sotti, milline küsimus on praegu arutusel. Härra Uluots rääkis mitmest küsimusest korraga, härra Hallaste rääkis rõhutatult ühest küsimusest, ehkki tutvustas ka teisi, aga diskussiooni lõpus ütles ta, et jutt on sellest, kes võtab vastu ametivande. Ma palun juhatusel selgitada, millisest küsimusest on jutt, ja teen ettepaneku neid küsimusi, mis lõikuvad neljanda toimikonna omadega, arutada neljanda toimikonna ajal. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma loen veel kord ette need apellatsioonid, mis härra Hallaste ja härra Uluots ette kandsid. Palun võtke ette see tekst, mis jagati eile välja! See on assamblee eelnõu tekst. Kõigepealt § 62. Härra Uluots taotleb apellatsiooni korras, et lisataks tekst: ametivande võtab vastu riigikohtunik. Ma arvan, et meil on võimalik seda küsimust hääletamise teel otsustada, sest otseselt see riigipea institutsiooniga seotud ei ole.

Teiseks, § 65 punktist 6 selgub, keda Riigikogu ametisse nimetab. Härra Uluots taotleb apellatsiooni korras, et sellesse loetellu lisataks riigisekretär.

Kolmas küsimus, milles härra Uluots on pöördunud assamblee täiskogu poole, on sama paragrahvi punktis 10 sisalduv probleem: kas üksnes Riigikogu kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra või on selline õigus ka riigipeal? Härra Uluots on teinud ettepaneku, et kui Riigikogu ei saa kokku tulla, siis kuulutaks erakorralise seisukorra riigis välja president.

Need on kolm probleemi, mida härra Uluots palub assamblee täiskogul arutada ja otsustada. Mis puudutab kolmandat probleemi, siis on see vaieldamatult seotud neljanda toimikonna probleemidega, riigipea küsimusega. Sõna saab uuesti härra Hallaste.

I. Hallaste

Austatud juhataja! Kolmanda apellatsiooni või kolmanda probleemi, mis puudutab presidenti, ma palun panna hääletusele koos neljanda toimikonna hääletustega loogilises järjekorras.

Esimene apellatsioon – ametivande võtab vastu riigikohtunik – ei saa jääda sellesse sõnastusse,

kuna see toimkond, kes tegeleb kohtusüsteemiga, ei räägi üldse riigikohtunikust, vaid Riigikohtu esimehest (§ 141 lõige 2). Ja kui tahetakse fikseerida, kes vande vastu võtab, siis tuleb panna sinna juurde ka alternatiivid, kui seda ei taheta jätta redaktsioonitoimkonna kätte.

Alternatiivideks võivad ju olla: 1) ametivande võtab vastu Riigikohtu esimees; 2) ametivande võtab vastu riigivanem; 3) ametivande võtab vastu peapiiskop. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Me jätkame keskustelu, kuid enne teen teatavaks juhatuse otsuse. Probleem, mis käsitleb seda, kas presidendil on õigus siis, kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast, kuulutada välja eriolukord, tuleb lahendamisele pärast seda, kui järgmine toimkond, kelle probleemiks on riigipea institutsioon, annab põhiküsimustes meile ülevaate ja me oleme lahendanud need põhiküsimused. Sõna saab härra Saatpalu. Palun!

V. Saatpalu

Ma ütlesin § 62 kohta, et see on hea sõnastus ja peaks niimoodi jääma. See on võib-olla tingitud minu iseloomust, et ma niisugustele rituaalsetele toimingutele nagu käe üleval hoidmisele, vande andmisele jne. vaatan mõneti kõõrdi. Ma tahaks siiski näha parlamenti sellise teoinimeseliku käitumise eeskujuna ja arvan, et ametivande võib anda niisama viisakalt ja korrektselt paberi peal, nagu me tegime, tulles siia Põhiseaduslikku Assambleesse. Põhiseaduse eelnõus kirjutame, ja sellest peaks piisama küll, et inimene väljendab oma otsust teha seda, mida §-s 62 temalt nõutakse. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Sõnavõtte rohkem ei ole. Kas meil on võimalik asuda hääletama § 62, kuhu härra Uluots soovib apellatsiooni korras lisada teksti "ametivande võtab vastu Riigikohtu esimees"? Palun veel kord kohaloleku kontroll! Pärast seda asume hääletama. Kohaloleku kontroll. Kohal on 32 assamblee liiget.

Kes on selle poolt, et lisada § 62 (§ 57) härra Uluotsa poolt apellatsiooni korras pakutud tekst "ametivande võtab vastu Riigikohtu esimees"? Hääletame.

6 poolthäälega ja 17 vastuhäälega on assamblee avaldanud oma seisukoha, et § 62 pole vaja lisada härra Uluotsa poolt apellatsiooni korras pakutud teksti "ametivande võtab vastu Riigikohtu esimees".

Härra Korrovits palus vahepeal sõna. Kas härra Korrovits soovib sõna § 65 kuuenda lõigu asjus, mis käsitleb riigisekretäri kui ametimeest, kelle nimetab ametisse Riigikogu? Palun, härra Korrovits, teil on sõna!

V. Korrovits

Head kolleegid! Mul ei ole kõigepealt selge härra Uluotsalt tulnud kirjalik apellatsioon formaadis A5, dateeritud 15. novembriga, kus on toodud § 45 alajaotus. Mis paragrahv see on?

Ilmselt riigipea paragrahv. Ja siia on lisatud riigisekretäri nimetus, aga praegu kõnesolev apellatsioon räägib riigisekretärist Riigikogu paragrahvis. Milles asi on või olen ma asjast valesti aru saanud?

Juhataja

Härra Korrovits! Ma kordan tõesti kolmandat korda ja loodan, et lugupeetud kolleegid panevad tähele. Jutt käib §-st 65 (§ 57). Palun võtta ette see tekst, mis teile eile välja jagati, assamblee põhiseaduse eelnõu tekst! Selgitan veel kord: ettepaneku sisu on selles, et Riigikogu paljude teiste ametimeeste kõrval nimetatakse ametisse ka riigisekretär. Härra Kask, palun!

P. Kask

Austatud kolleegid! Tõepoolest, nagu härra Korrovits märkis, on see apellatsioon tegelikult kaheosaline. Teine osa puudutab neljandat toimkonda, aga mõte on selles üks, nimelt viia riigivõimude struktuuri sisse selline ametimees nagu riigisekretär. Kes on tähelepanelikult jälginud tekste, kus see riigisekretär veel esines, see märkab, et tegemist on tõepoolest mehega, kelle kohta võib öelda, et peaministrid ja isegi presidendid tulevad ja lähevad, aga riigisekretär jääb. Seejuures nõutakse temalt kaasallkirja kõigile valitsuse dokumentidele. Ta ei ole valitsuse koosseisus, ta ei ole üldse peaministri poolt määratav isik, ta on eraldi paika pandud presidendi esildisel, sisuliselt on ta presidendi käsi valitsuses, vetoõigusega kõigi valitsuse dokumentide suhtes. Ma ei tea, kust härra Uluots ja need, kes vastavaid eelnõusid koostasid, võtsid välja selle mõtte. Mina ei tea demokraatlike riikide praktikast sellist ametimeest ja minul on ettepanek see apellatsioon tagasi lükata. Tänan!

Juhataja

Suur tänu. Proua Aaskivi, palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud kolleegid! Siin on nüüd küll tegemist teatud segadusega, sest kui te vaatate teile etteantud teksti, eile kättejagatud teksti § 79, siis on seal selgelt öeldud, et riigisekretär kuulub valitsusse. Seega, nagu juba eelkõnelejad härra Hallaste ja härra Uluots ütlesid, tegemist on lihtsalt riigisekretäri institutsiooni täiesti erineva käsitlemisega. Ühed näevad teda valitsuse koosseisus, kuid härra Uluots soovib, et riigisekretäri ametikoht oleks parlamendi, Riigikogu juures ja ta täidaks seal sisuliselt tehnilise osakonna ülema kohustusi. Ma arvan, et see kontseptsioon, millega kolmas toimkond on välja tulnud ja kus riigisekretär on valitsuse liige, on praegu ehk praktilisem ja praktilises elus ka välja kujunenud. Tehnilist, abistavat tööd, mida vajab parlament, ei oleks vahest vaja põhiseaduses reglementeerida. Ma arvan, et härra Uluotsa apellatsioon tuleks tagasi lükata. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lõppsõnaks saab sõna härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Minu jaoks oli saali selline reaktsioon muidugi oodata ja põhjus, mis proua Aaskivi praegu ütles, on puhtalt seotud minu madala töövõimega. Ma ei ole jõudnud esitada apellatsiooni valitsuse kohta, aga ma oleksin seda teinud niikuinii, kuna me eile Hallastega sellest rääkisime. Valitsuse sekretariaat jääb niikuinii alles ja tema nimeks võiks olla kas siis riigiminister või midagi sellelaolist. Ma kordan veel: ma lihtsalt ei ole jõudnud sinnamaale. Aga ma ütlen ette ära, et ilma parlamendi sekretariaadita ei saa parlament eksisteerida. Ja kui härra Kask püüdis siin näidata asja niimoodi, et see on presidendi must käsi, mis ulatub parlamendi südamesse, siis võtame väga lihtsalt niisuguse mehe nagu härra Propst, kes teenindab praegu parlamenti, ja likvideerime tema koha ära. Ma tahaks näha, mismoodi parlament siis tööle hakkab. Tema taga on terve sekretariaat. Küsimus on ainult selles, millisel tasandil see mees paika määrata, kes tema määrab. Viiskümmend aastat tagasi saadi sellest aru nii, et see on niivõrd tähtis mees, et seda peab tegema parlament. Ja kuna ma olen sellel ajal sündinud ja kasvanud, siis on minu arvamus samasugune, et parlamendi sekretär, riigisekretär on nii suur mees, et tema määrab kohale parlament. Sellega oleks ta kaitstud igasuguste teiste rünnakute eest, vasakult ja paremalt. See on kõik, mis ma tahtsin teile öelda.

Aga mis puutub nüüd eelmisse, tagasilükatud ettepanekusse, siis jääb ikkagi arusaamatuks, et kui antakse vanne, siis kellele see antakse. Põhiseaduses jääb lahendamata küsimus, kes võtab vande vastu. Nii et ma kardan, et me jõuame paratamatult selle küsimuse juurde tagasi.

Loogiliselt.

Juhataja

Suur tänu, härra Uluots! Lõppsõna võimalus on veel kolmanda toimkonna esimehel härra Hallastel. Palun!

I. Hallaste

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Siin on nüüd kõik segi nagu puder ja kapsad. Mõningad mehed on kimbatuses ja eriti need, kes pole nende konkreetsete peatükkidega väga tõsiselt tegelnud. Ühte ja sama mõistet kasutatakse väga erinevates tähendustes, see mõiste on riigisekretär. Kui härra Uluots räägib parlamendi sekretärist, siis parlamendi sekretäri vajalikkuses ei kahtle kindlasti mitte keegi. Küll aga kahtlen ma kolmanda toimkonna esimehena selles, kas on vaja fikseerida selline ametikoht § 65 punktis 6, sellepärast et kui me ta seal fikseerime, siis tuleb kirjutada peatükki sisse ka eraldi paragrahvid, millised on tema erilised õigused ja kohustused. Ma olen kindel, et see küsimus on lahendatav kodukorra seadusega. Loomulikult ei kinnita parlamendi sekretäri mitte keegi muu kui parlament ise. Seda kõike saab reguleerida kodukorra seadusega. Seetõttu ei toeta ma praegu siin riigisekretäri sellises sõnastuses sissehääletamist § 65 punkti 6. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Kuigi me lõpetasime sõnavõttud, otsustas juhatus niimoodi, et sõna on veel härra Taageperal, sest pole kahtlust, et politoloogia vallas on tema meie jaoks üks eksperte. Härra Taagepera, palun!

R. Taagepera

Lugupeetud assamblee liikmed! Seda küsimust ei saa kuidagi arutada ainult kui § 65 punkti 10 küsimust, sest riigisekretär praeguses sõnastuses ilmub põhiseadusesse §-s 79 (endine § 71), mis ütleb, et valitsusse kuuluvad peaminister, ministrid ja riigisekretär. See tähendab, siin on riigisekretär esitatud kui valitsuse liige. Järelikult §-s 80 esitab peaminister kandidaadid valitsuse koosseisu, millest peab järeldama, et ta esitab ka riigisekretäri valitsuse koosseisu raames. Ma märkan seejuures, et §-s 81 nimetatakse esitatud ministrid ametisse, peaks võib-olla lisama, et ka riigisekretäri. Hiljem kerkib üles küsimus, kas riigisekretärile nagu teistelegi valitsuse liikmetele võib avaldada umbusaldust. Nii et ma tänan härra Uluotsa, et ta on kergitanud olulise küsimuse, aga see tekitab siin rea teisi küsimusi §-st 79 kuni §-ni 86 välja. Me peaksime arutama seda tervikuna, vaatama kõiki neid paragrahve, kus riigisekretär esineb, või § 79 alusel, kus valitsuse liige peaks esinema, aga praeguses tekstis seda ei ole. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Meie arutusest oli kindlasti kasu. Härra Uluots tegi otsuse, et momendil võtab ta selle apellatsiooni tagasi ja tahab nii teise kui ka kolmanda toimkonnaga nõu pidada. Sellel põhjusel me täna § 76 lõiget 6 puudutavat apellatsiooni edasi ei aruta ja ka ei otsusta. Härra Hallaste, kas sellega on apellatsioonid, mida on võimalik täna läbi arutada, kõik? Ei ole. Palun!

I. Hallaste

Härra Uluotsalt on veel apellatsioonid seadusandluse peatüki osas. Mõned apellatsioonid neist: presidendi seadusliku algatuse õigus ja presidendi veto kummutamine. Ta teeb ettepaneku, et see toimuks absoluutse häälteenamusega. Need on neljanda toimkonna probleemid ja peaksid olema läbi hääletatud koos kõigi teiste küsimustega, mis puudutavad riigivanemat. Seetõttu teen ma ettepaneku need edasi lükata. Kuid jääb järele üks apellatsioon, mis sellega otseselt seotud ei ole. See on § 100 kohta, kus riigivanemal on õigus anda seaduse jõudu omavaid seadlusi, mis kannavad riigivanema, Riigikogu juhataja ja peaministri allkirja. Härra Uluots teeb ettepaneku asendada see tekstiga: presidendil on õigus anda seaduse jõudu omavaid seadlusi, mis kannavad presidendi, peaministri ja asjaomase ministri allkirja. Tähendab, ta teeb ettepaneku asendada Riigikogu juhataja "asjaomase ministriga". Kui toimkonnas seda küsimust arutati, siis leiti, et oleks oluline, kui allakirjutajateks oleksid kolme võimaliku võimukeskuse esindajad: riigivanem, Riigikogu juhataja ja peaminister kui valitsuse juht. See küsimus tuleb panna

hääletusele, kas peale peaministri ja riigivanema annab oma kaasallkirja Riigikogu juhataja või asjaomane minister. Palun see konkureerivalt hääletusele panna! Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Sõna saab härra Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Ma alustan võib-olla viimasest apellatsioonist, see on § 100 kohta.

Hallaste juba ütles, et probleem on selles, kelle allkirjad on seadlusel. Praeguses tekstis on seal Riigikogu esimees. Mina pakun selle asemele asjaomast ministrit, sest muidu tekib juriidilise loogiline paradoks. Juhul kui parlament ei ole koos, võetakse vastu seadlus, sellele kirjutab alla parlamendi esimees ja 14 päeva pärast tuleb see seadlus parlamenti kinnitamisele, kus parlamendi esimees on seotud allkirjaga, antud allkirjaga. Järelikult tekib vaidlus ja otsustamine, kas olla tema allkirja ja otsuse vastu või poolt. Sellega võetakse parlamendi esimehelt ära neutraalse juhtimise võimalus. Me kallutame ta puht enesekaitse funktsiooni. Seda asja taibati väga hästi 1938. aastal. Teiseks, selleks et tõsta ministri vastutust, oleks vaja asjaomase ministri allkirja. Nii oli ka 1930. aastatel. See on minu argumentatsioon oma apellatsiooni juurde.

Härra esimees, ma mõtlen, et me otsustame selle küsimuse ära, ja siis ma tulen teiste apellatsioonide juurde tagasi, kui nii tohib.

R. Taagepera

Lugupeetud assamblee! On tõesti meeltülendav kuulda, kuidas Riigikogu sellega kaitstakse, et häälevõimalus ära võetakse. Miks on üldse eriseadlus põhiseaduses sees? Kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast, kui 101 inimest ei saa kokku tulla, siis selle puhul on minimaalne, et kokku tuleb vähemalt üks Riigikogu liige, s. t. Riigikogu juhataja. See annab seadlusele aluse, seadusandliku aluse, et vähemalt üks Riigikogu liige kirjutab alla ja see on loogiliselt Riigikogu juhataja. Ministri arvamuse, kes selle on algatanud, annab muidugi edasi peaminister.

Hädaolukorras esindab peaminister kõiki ministreid, Riigikogu juhataja esindab kõiki Riigikogu liikmeid ja riigivanem esindab iseennast. Ei ole võimalik, et kaks inimest otsustavad, et olukord on erakorraline. Ministri ja peaministri puhul on see võimalik, nad on siiski ühes võistkonnas.

Kui Riigikogu juhataja ei ole otsustajate hulgas, siis on Riigikogu täiesti välja surnud. Nüüd, Riigikogu võtab tihtipeale vastu seadusi, mille puhul Riigikogu juhataja juhtub olema vähemuses. See ei tekita mingisugust usalduse küsimust, sest see pole üldse parlamendi mõistete hulgas. Riigikogu juhataja võtab hiljem osa Riigikogu otsustamisest täiesti tavalises korras.

Riigikogu juhataja on mõnikord vähemuses ja mõnikord enamuses. Riigikogu juhatajat ei tohi sellest erakorralise seaduse kolmikust mitte mingil tingimusel välja jätta.

Juhataja

Suur tänu! Veel kord juhin tähelepanu sellele, et arutusel on § 100 (§ 92) ja küsimus on selles,

kas eriolukorras on seaduse andmise õigus riigivanemal, Riigikogu juhatajal ja peaministril, nagu on käesolevas tekstis, või presidendil, peaministril ja asjaomasel ministril. Sõna saab härra Adams.

J. Adams

[...]

Juhataja

Assamblee liikmeid on kohal 39. Algab hääletamine. Arutletav objekt on § 100 (§ 92) ja küsimus, milles me hääletamise läbi viime, seisneb selles, kas nimetatud paragrahvi kolmandas reas asendada sõnad "Riigikogu juhataja" sõnadega "asjaomane minister". Siis jääks rida selline, et riigivanem või president, peaminister ja asjaomane minister. Praegu on riigivanem, Riigikogu juhataja ja peaminister. Kas kõigile on selge, mis on hääletamise objekt? Tänan!

Kes on selle poolt, et asendada §-s 100 (§ 92) olemasolev tekst järgmiselt: kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast, on presidendil õigus anda seaduse jõudu omavaid seadlusi, mis kannavad presidendi, peaministri ja asjaomase ministri allkirja? Edasi läheb olemasolev tekst. Hääletame.

5 poolt- ja 27 vastuhäälega on assamblee avaldanud arvamust, et § 100 (§ 92) kolmandas reas nimetatud ametimeeste puhul pole vaja asendada Riigikogu juhatajat asjaomase ministriga. Sõna saab uuesti härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Ma tulen tagasi § 95 juurde. Siin avaldati arvamust, et see on neljanda toimkonna küsimus, kuid kuna ta asub praegu kolmanda toimkonna peatükis, siis ma leian, et me peame selle lahendama vastavalt oma reglemendile ja oma töökorrale seal, kus on tema koht.

Juhataja

Härra Uluots, kui on võimalik, siis võib-olla teha siiski nii, et me kuulame ära ka härra Peet Kase, neljanda toimkonna. Hääletamata see küsimus ei jää. Kui aga olete kindlalt veendunud, et seda asja on vaja praegu arutada, siis loomulikult juhatus takistusi ei tee, kuid ma kordan ettepanekut viia ka see arutelu läbi pärast seda, kui me oleme ära kuulanud neljanda toimkonna, härra Peet Kase. Palun otsustada!

Ü. Uluots

Juhataja, ma esitan teile siis ka küsimuse § 93 kohta, mis on seotud seaduse algatamise küsimusega. Kas me peame siis sellega ka minema neljandasse ja sealt tuuriga tagasi uuesti kolmandasse toimkonda? See asub praegu kolmanda toimkonna sfääris. Minul on ükskõik, ma tean, et mu ettepanekud lükatakse kõik tagasi, aga kuulame need asjad ära.

Juhataja

Suur tänu! Härra Hallaste, kas kolmandal toimkonnal on veel apellatsioonid? Palun pulti!

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Kolmandal toimkonnal on jäänud ainult üks apellatsioon ja siis me võime siirduda neljanda toimkonna küsimuste juurde arutama presidendi või riigivanemaga seotud probleeme. See apellatsioon on laekunud härra Käbinilt ja käsitleb § 98 (§ 90). Paragrahv kõlab nii: "Seadused, mille alusel Eesti Vabariik astub poliitilistesse, majanduslikesse ja sõjalistesse riikide liitudesse, võetakse vastu ainult rahvahääletusel." Härra Tiit Käbin tegi ettepaneku jätta § 98 tekstist välja. Toimkonna enamus seda seisukohta ei toeta. Aitäh!

Juhataja

Tänan, härra Hallaste! Lugupeetud kolleegid! Arutelu objekt on § 98 (§ 90). Nii nagu me oleme kokku leppinud, saab sõna apellatsiooni esitaja härra Käbin. Palun!

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Härra Hallaste formuleeris mu ettepaneku väga täpselt, nii et ma ei hakkakski seda kordama, ainult põhjendan lühidalt, miks ma taotlen selle sätte väljajätmist. Loomulikult on ühinemine teiste riikidega ühtsesse organisatsiooni, olgu see majanduslik, poliitiline või sõjaline, ääretult tähtis küsimus ja tõepoolest võib asuda seisukohale, et otsustada võib seda ainult rahvas, mitte Riigikogu ise. Aga kui me vaatame asja teisest aspektist, siis lähiaastatel seisab meil ees ühinemine mitme organisatsiooniga, olgu see Euroopa Nõukogu või mõni teine või kolmas organisatsioon, ja kui me kavatsame hakata rahvahääletust läbi viima sagedusega üks kord aastas või ka rohkem, siis me lihtsalt kaotame aega ja rahvas tüdineb sellistest suurtest kampaaniatest. Kui me lähtume nüüd Euroopa Nõukogusse uute riikide vastuvõtmise protseduurist, siis teame ju, et Ungaril ning Tšehhil ja Slovakkial võttis see rohkem aega, poolteist aastat või isegi rohkem, Poola puhul on see aeg lühemaks jäänud. Kui me sellise sätte vastu võtame, siis ei too me Eesti vastuvõtmist Euroopa Nõukogusse ligemale, vaid lükkame vähemalt aasta võrra edasi. Nii et minu ettepanek on see artikkel põhiseadusest välja jätta. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Palun, kas assamblee liikmed soovivad veel sõna võtta § 98 (§ 90) kohta? Härra Adams, teil on sõna.

J. Adams

Ma ei tahtnud sõna võtta, ma tahtsin esitada toimkonna esimehele küsimuse selle paragrahvi kohta. Kas ma saan õigesti aru, et praegu on toimikond teadlikult sõnastanud selle niimoodi, et ühtki teise riigiga majanduslikku, sõjalisse või poliitilisse liitu astumist ei taheta panna niivõrd keerulise korra alla, aga mõeldakse just riikide liituseid, et see mitmus on siin antud juhul kavatsuslik?

Juhataja

Härra Hallaste, palun! Muidugi, võimalik on vastata ka täpselt üks rida tahapoole, härra Adams istub otse teie taga. Olgu seekord siis mikrofoni vahendusel. Palun!

I. Hallaste

Aitäh, härra juhataja! Toimkond leidis seda paragrahvi arutades, et siin peaks olema tegemist just mitmusega. Mingisuguse lepingu sõlmimine ühe konkreetse riigiga, näiteks Lätiga, omavahelise sõjalise abistamise kohta ei ole rahvahääletusse kuuluv küsimus, küll aga on seda kindlasti näiteks Balti Assamblee loomine või Balti riikide konföderatsiooni loomine.

Sellepärast on siin jutt mitmuses. Aitäh!

Juhataja

Täna! Härra Vooglaid, palun!

Ü. Vooglaid

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Minu arvates on Tiit Kåbini argumendid kõik täiesti tõsiselt võetavad, aga ma küll kuidagi ei tahaks soovitada, et me üha rohkem eemaldume sellest, et rahvas võiks olla enesejuhtimise subjekt, jääb üha enam pealtvaatajaks. Ma väga kardan ka seda, et otsus, mille me tegime riigipea valimise kohta, võib saada kogu põhiseadusele saatuslikuks, seetõttu ma ...

Voolukatkestus

Juhataja

Veel proua Aaskivi ja härra Saatpalu. Proua Aaskivi, palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma ei tea, millega seletada praegu seda, et härra Kåbin oma apellatsiooni kaitstes kasutas segamini nimetusi Euroopa Nõukogu ja Euroopa Ühendus. Minu teada on need kaks ise asja: üks nendest on tõepoolest riikide liit, teine aga rahvusvaheline organisatsioon, millesse astumist meie paragrahvi sõnastus küll ei takista. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Härra Saatpalu!

V. Saatpalu

Kuivõrd sellest paragrahvist saadakse erinevalt aru, siis on küll ettepanek, et redaktsioonitoimkond töötaks selle sõnastuse kallal selliselt, et me kõik ja ka rahvas saaks täiesti üheselt aru, milles on küsimus. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lõppsõnaks on sõna härra Kåbinil. Palun!

T. Kåbin

Täna! Ma protesteerin proua Aaskivi esinemise vastu. Ma tean väga hästi, mis on Euroopa

Nõukogu ja mis on Euroopa Ühendus. Ma ei aja neid segi ja ma ei kasutanud Euroopa Ühenduse mõistet. Kes kahtleb, võib hiljem stenogrammist kontrollida. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, kas me saame alustada hääletamist? Palun kohaloleku kontroll! Meid on kohal 39. Asume hääletama.

Kes on selle poolt, et jätta põhiseaduse eelnõust välja § 98 (§ 90), nagu on teinud apellatsiooni korras ettepaneku kolleeg Käbin? Hääletame, palun!

12 poolthäälega ja 22 vastuhäälega on assamblee avaldanud oma poolehoidu §-le 98 (§ 90) ja lükanud härra Käbini apellatsiooni tagasi.

Härra Hallaste, kas see oli viimane apellatsioon, mida me käsitleme? Aitäh! Me läheme edasi neljanda toimkonna töömaile ja pärast seda tuleb meil tulla uuesti kolmanda toimkonna asjade juurde. Sõna saab kõigepealt härra Peet Kask, pärast seda apellatsioonide esitajad. Neljanda toimkonna esimees härra Kask, palun!

P. Kask

Kallid kolleegid! Teile jagati eile laiali täisformaadis (A5) esitatud apellatsioonid, üks härra Uluotsalt ja teine Tiit Käbinilt. Mul on ettepanek, et me praegu oma edasises tegevuses orienteerume nendele kahele dokumendile. Apellatsioonide hulk on küll väga suur, aga sellest ei maksa kohkuda, sest osa neist on edasilükatavad kolmandale lugemisele, redaktsioonikomisjonile, üks seitsmendale toimkonnale. Ma loodan, et apellatsioonide autorid ei protesteeriks sellise lahenduse vastu. Ma loen nüüd järjekorras need apellatsioonid ette ja ütlen, milliseid me hakkame praegu käsitlema ja millised lükkuvad edasi.

Kõigepealt härra Uluotsa apellatsioonid. Ma teen ettepaneku muuta paragrahvide numeratsiooni. Härra Uluots on kasutanud siin ühte vahepealset teksti, kus numeratsioon ei ühti kummagagi, ei algse ega uuega. Tema punkt 1 käib § 49 (§ 43) kohta, punkt 2 käib § 52 (§ 46) kohta ja punkt 3 § 53 (§ 47) kohta.

Punkti 1 alapunkt a – ettepanek on anda see lahendamiseks redaktsioonikomisjonile. Punkt b sai juba edasi lükatud. Punkt c – ettepanek on anda see lahendamiseks kolmandale lugemisele; punkt d – samuti suunata kolmandale lugemisele. Punkt e – ettepanek on suunata see seitsmendale toimkonnale, kuivõrd asi sisuliselt ei puuduta riigipea funktsioone, vaid kohaliku omavalitsuse struktuure ja nende moodustamise korda. Punkt f – ettepanek on viia see üle kolmandale lugemisele. Punkt g, s. o. riigipea seadusealgatuse õigus, tuleb vastastikuse kokkuleppe korras arutusele. Punkt h tuleb ka arutusele. Punkt i läheb redaktsioonikomisjonile. Siin on küsimus lihtsalt selles, et praegusest eelnõust on täiesti välja jäänud riigiõiguslike aktide püramiid, selle kirjeldus. Isegi seda võib ainult ridade vahelt lugeda, et seadused on kõik täitmiseks kohustuslikud, rääkimata sellest, millised omavahelised suhted on seadusel, seadlusel,

määrusel jne. Me loodame, et eksperdid aitavad meid selles osas. Punkt j läheb kolmandale lugemisele, see on ettepanek. Punkti k hääletasime läbi eile täiskogus. Kui härra Uluots nõuab, siis tuleb see uuesti apellatsioonina hääletusele, seda otsustab siis juhatus ise. Apelleeritud ei ole mitte toimkonna otsusele, vaid täiskogu otsusele.

Punkt 2 ja punkt 3 on omavahel sisuliselt ühendatud. Küsimus on selles, kas loobuda praegusest skeemist, riigipea valimise skeemist ja minna üle teisele skeemile, kus presidenti hakkaks valima rahvas. Siis tuleb loomulikult muuta ka valimise ja kandidaatide ülesseadmise korda. Sama ettepanekut on sisuliselt korranud Tiit Kabin. Palun võtke see teine apellatsioonide paber ette! See on neljas lõik ning tuleb arutusele. Lisaks sellele tulevad arutusele ka Tiit Kabin esimese, teise ja kolmanda lõigu ettepanekud, välja arvatud kolmanda lõigu teine lause: Riigikogu ja presidendi valimised toimuvad samaaegselt. Sellist ettepanekut ei ole tähtaegselt laekunud, järelikult ei saa ka apellatsiooni esitada, aga ma ei nimetaks seda diskvalifitseerimiseks, sest seda ettepanekut saab uuesti arutada kolmandal lugemisel. Samuti läheb sellesse kategooriasse: kui president valitakse rahva poolt. Kui me nii otsustame, siis lähevad mitmed punktid niikuinii ülevaatamisele. Tiit Kabin viimases lõigus esitatud apellatsioon lükkub edasi toimkonna arutelule, kui ta sellega nõustub, juhul muidugi, kui võetakse vastu tema neljas ettepanek.

Selline on praegune seis. Rohkem apellatsioone meile laekunud ei ole. Siiski, üks apellatsioon on tulnud veel kolmandalt toimkonnalt. See on küsimus selle kohta, millise häälteenamusega Riigikogu kummutab presidendi veto. Härra Uluots soovib täiskogus uuesti hääletada seda ettepanekut, et see oleks kummutatud absoluutse häälteenamusega. Kõik need küsimused on oma sisu poolest ühes lahtris, need on suured, põhimõttelised muudatused praeguses kontseptsioonis. Sisuliselt on need kõik ettepanekud loobuda parlamentaarskeemist. Mul on ettepanek panna need arutusele tähtsuse järjekorras.

Esiteks, kes valib riigipea. See on Uluotsa teine apellatsioon ja Kabin neljas lõik. Teiseks, riigipea vetoõigus. See on Uluotsa kolmandale toimkonnale esitatud apellatsioon. Kolmandaks, Uluotsa punkti lh apellatsioon – president nimetab ametisse ja vabastab ametist peaministri ja ministrid. Neljandaks, riigipea seadusealgatuse õigus (Uluotsa punkt 1g). Viiendaks, anda riigipeale õigus katkestada Riigikogu istungjärk (Uluotsa punkt 1k). Kuuendaks, riigipea volituste aeg (Kabin kolmas ettepanek). Seitsmendaks, asepresidendi institutsioon (Kabin teine ettepanek). Kaheksandaks, riigipea nimetuse küsimus kui mittesisuline küsimus (Kabin esimene ettepanek).

Selline on minu ettepanek arutusele võetavate küsimuste ja nende arutamise järjekorra kohta. Kui see leitakse vastuvõetav olevat, siis me võime alustada ja käsitleda ettepanekuid ükshaaval, sest kõik ettepanekud – neid on kaheksa tükki – on kas väga tähtsad või küllalt olulised.

Juhataja

Suur tänu neljandale toimkonnale ja härra Kasele konkreetsete ettepanekute eest! Küsimusi ei ole? Suur tänu! Enne vaheajale minekut on ettepanek kuulata ära mõlema apellatsioonide esitaja seisukohad. Kõigepealt saab sõna härra Uluots.

Ü. Uluots

Tervist järjekordselt! Ma nõustun täiesti selle apellatsioonide arutamise järjekorraga, mille pakkus välja Peet Kask, kuid ma teeksin siiski ühe väikese kõrvalepõike redaktsioonivaldkonda. Kui te lubate, siis ma tulen kohe selle juurde. Kui lugeda meie põhiseaduse teksti, siis me oleme andnud presidendile õigusi, oleme andnud talle näiteks õiguse anda armu, oleme andnud talle veel mõningaid õigusi, näiteks ohvitseride auastmete määramine jne. Meil on tekstis ainult ühes kohas märgitud, et üks asi tehakse ära presidendi otsusega – riigieelarve kinnitamine. Aga kuidas nimetada neid teisi dokumente, millega president realiseerib talle antud õigusi? Need on arvatavasti otsused ja need on jäänud meie tekstist välja. Peet Kask ütles väga õigesti, et on lahendamata bürokraatia ja juriidiline hierarhia. See tuleb siin fikseerida ja sellepärast ma olen siia sisse toonud, et tal on ka otsuse õigus. Muidu on nii, et otsustada võib ainult riigieelarve küsimusi, aga kuidas ta annab näiteks kindrali auastmeid või koloneli auastmeid, kuidas ta annab armu, mis on selle dokumendi nimi, seda ei ole mainitud.

Juhataja

Härra Uluots, mul on selline ettepanek, et teeme kõigepealt selgeks, millises korras me selle tähtsa arutelu läbi viime. Nimelt tegi härra Kask täiesti konkreetse ettepaneku käsitleda neid väga tähtsaid probleeme õiges järjekorras. Härra Kase arvates on õige järjekord see, et me alustame teie apellatsioonist, mis kannab numbrit 2.

Ü. Uluots

Jah, väga õige.

Juhataja

Palun, kas me saame alustada selles järjekorras? Ja kui võimalik, siis ma paluksingi rääkida sellest probleemist.

Ü. Uluots

Ma palun veel 20 sekundit. Härra Kask tegi ettepaneku lükata paljud asjad kolmandale lugemisele. Tundes parlamentaarset bürokraatiat ja parlamendi mängu siin, tean ka, miks. See on selleks, et uputada need ettepanekud komisjonidesse jne. Pärast, tulles uuesti kolmandale lugemisele tagasi, jääb mulle muidugi apelleerimise õigus, aga see on ette teada, millega see asi lõpeb.

Nüüd punkti 1 juurde. Tähendab, see on § 52, minu apellatsioon nr. 2, mis käsitleb presidendi valimist rahva poolt. Tekst on: Vabariigi President valitakse hääleõiguslike kodanike poolt

üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel viieks aastaks, kuid mitte rohkem kui kaheks järgmiseks ametiajaks. Presidendi valimise korra määrab seadus. Tekst on teil olemas. Miks ma julgesin teie ette tulla, kui see asi on üks kord läbi hääletatud? Ma julgen tulla sellepärast, et peale möödunud pühapäeva olen ma saanud väga suure moraalse toetuse kirjapakkide näol, mis annavad mulle õiguse apelleerida ja tuua see tekst uuesti teie ette. Palun panna küsimus hääletusele! Kuna seda toetab ka härra Käbin, siis ma tulen praegu puldist ära. Ma usun, et pärast lubate mind tagasi.

Juhataja

Loomulikult. Härra Uluots on nõus sellega, et me vaatame neid tähtsaid probleeme ükshaaval, ja härra Uluots on nõus ka sellega, et tähtsusetult esimene on probleem, millel tema apellatsioonide jadas on järjekorranumber 2. Palun, härra Käbin!

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Me oleme arutanud varem korduvalt, kellel peaks olema õigus valida presidenti, ja ma ei tahaks sellel teemal enam pikalt peatuda. Tahan aga rõhutada küll seda: kartus, et kui president valitakse rahva poolt, siis on tal tingimata ülisuured volitused, et ta võib muutuda diktaatoriks jne, ei ole millegagi põhjendatud. Presidendi võim saab olema nii suur ja ainult nii suur, kui see põhiseaduses on talle antud. Ja on ilmne, et kui presidendil on edasilükkava veto õigus, siis näiteks Riigikogu poolt teda valida ei ole lihtsalt õige. Valijameeste kogu kasuks toodud väited, et Saksamaal töötab see hästi, ei veena, sest Saksamaa on ju liitriik, mitte unitaarriik nagu Eesti. Muidugi võiks jätkata, aga ei ole mõtet aega pikalt kulutada.

Lõpuks tahaks öelda veel seda, et eelmise hääletamise tulemused mind juba rõõmustasid, sest väideti ju, et rahvast ei tohi tähtsate riiklike küsimuste lahendamisest eemale jätta, rahvale tuleb anda rohkem õigust. Ma loodan, et te jääte oma seisukohtadele kindlaks ja hääletate ka selle poolt, et presidendi valiks rahvas ise. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kindel seisukoht on vähemalt viiel kolleegil, kes on ennast juba sõnavõtuks registreerinud. Mul on hea meel, et me saame nüüd teha 20-minutilise vaheaja. Ilmselt kulub see 20 minutit ka selleks, et me pärast vaheaega saaksime teha õiged otsused. Me kohtume taas kell 11.45. Vaheaeg 20 minutit.

Vaheaeg

Juhataja

Vaheaeg on läbi. Kohal on 23 assamblee liiget. Juhatus otsustas selles küsimuses piirduda seitsme kõnega puldist. Ma saan aru küll, et seda on väga vähe, aga võimalik on sõna võtta ka kohalt, nii et kõigil on siiski võimalus oma mõtteid avaldada. Järgnevad seitse sõnavõttu puldist.

Esimesena saab kõneks sõna härra Sulev Vahtre. Palun!

S. Vahtre

Ma olen oma seisukoha riigipea valimise küsimuses siin kord juba ütelnud ja jään kõhklusteta selle juurde, et riigipea valiks rahvas otseselt. Minu arvates ei ole see loobumine parlamentaarsest skeemist, vaid võib-olla õige vähesel määral muudab seda. Teatud määral oleme vahest isegi sunnitud seisus, sest on päris ilmne, et rahva enamus tahab praegu ise riigipead valida. Nii palju kui minul on teada värskete rahvaküsitluste andmeid, toetab üle 70% momendil kindlalt just seda varianti ja ei ole ette näha, et see suhtumine muutuks. Kuna ma ise olen ka nende hulgas, kes tahavad ise valida, siis tohiks sel puhul olla lubatud isegi väikene eneseiroonia. Mulle tuleb paratamatult meelde Anna Haava luuletus, kus tegelaseks on Ilmar Ise. See on võib-olla ka midagi niisugust, aga igal juhul on see fakt, mida me ei tohiks kuidagiviisi ignoreerida. Tegemist on juba teatud laiema rahvuspsühholoogilise nähtusega ja sellega nii-ütelda vastukarva minna on minu arvates praeguses olukorras lausa ohtlik. Selge see, et siin tuleb veel teisi motiive juurde. On inimesi ja rühmitusi, kes tahavad tugevat presidendivõimu ja püüavad kas või seda punkti selleks kasutada, aga ka see ei tohiks praegu nii oluline olla.

Mis puutub sellesse, et rahvahääletusel võidakse meie poolt välja töötatud eelnõu tagasi lükata, siis üldiselt ei peeta seda vahest nii väga võimalikuks, aga täiesti võimatu see muidugi ka ei ole. Ja eriti võib saada kaalukeeleks kõnealune paragrahv. Arvatavasti ei kujune asi nii, et rahvahääletusel on vastuhääletajaid rohkem kui poolthääletajaid, tõenäolisem võib olla niisugune võimalus, et väga paljud jäävad rahvahääletusest üldse kõrvale. Suhtumine on niisugune, et hea küll, tehku siis nemad, mis nad tahavad, mina osa ei võta. Ja kui kujuneb näiteks niisugune olukord, et rahvahääletusest võtab osa ligikaudu 100 000 inimest ja kõik on seaduseelnõu poolt, siis sisuliselt ei ole ikkagi saadud rahva toetust.

Mis puutub võimalikku diktatuuri, siis ma arvan, et see punkt diktatuurivõimalust küll oluliselt ei suurenda. Peale selle võib diktatuuri tekitada ka hoopis tugev peaminister ja ei ole vaja otsida kaugelt näiteid, kus see just niiviisi on toimunud. Nii et veel kord: ma kardan, et me võime teha vägagi saatusliku vea, kui otsustame valimiskogu kasuks, mis on küllaltki ebamäärane asi ja praeguses elus vähe põhjendatud. Oluliselt on muutnud assamblee liikmete arvamusi vahest ka välisekspertide seisukohad, aga nad ei ole kunagi meile midagi peale surunud. Ja meie rahva mentaliteeti, julgen öelda, vahest isegi rahva hinge tunnevad nemad kindlasti tunduvalt vähem, kui meie peaksime seda tundma. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Järgmisena on kõneks sõna härra Taageperal. Palun!

R. Taagepera

Lugupeetud assamblee! Ma käsitlen kahte aspekti: mida me peaksime tegema, vaadates tulevikku, ja seda, kas me saaksime midagi muuta, öeldes, et ettepanek või projekt võib rahvahääletusel läbi kukkuda ja seega mitte kunagi tulevikku jõuda.

Üldiselt parlamentaarsüsteemis ei vali rahvas riigipead otse, erandiks on ainult Iirimaa. Ei pea paika ka väide, et unitaarriigid teevad ja teised ei tee. Isegi tugevad presidentaalsüsteemid on teinekord pidanud vajalikuks teha seda kaudselt, valijakogu kaudu ühel või teisel teel. Teisest küljest meenutan, et Soomes hakkas 70 aasta eest peale presidendi valimine valimiskogu kaudu, kuigi Soomes oli tollal presidendivõim küllaltki tugev. Seda loeti poolpresidentaalsüsteemiks. Kui nüüd öeldakse, et vaadake, Soome on kah siirdunud otsesele presidendivalimisele, siis on vastus, et jah, teeme meie seda siis 70 aastat hiljem, kui meil on seljataga 70 aastat demokraatlikku praktikat. Prantsusmaa siirdus presidendisüsteemile väga varakult ja presidendisüsteemist tuli kiiresti jälle keisririik. Seitsmekümne aastat pärast või veel hiljem siirdusid nad uuesti peamiselt presidentliku süsteemi juurde. Ja kui me vaatame praegu, et presidentlik parlamentaarsüsteem on Soomes stabiilne, siis on see nii tänu sellele, et eelnenud on 70 ja rohkem aastat parlamentaarset korda. Teine argument on, et lõppude lõpuks president, kas otse valitud või mitte, on loodud põhiseadusliku võimupiiranguga, mis on meie praeguses projektis küllaltki tugev nagu parlamentaarses riigis kunagi.

Meil on üks hiljutine näide kah algavast demokraatiast, nimelt Haitist, kus oli just selline maheda presidentliku võimuga põhiseadus. Ainuke erinevus oli, et presidendi valis rahvas. Mis ta tegi? Ta nõudis õigust nimetada ametisse peaminister, keda tema tahtis, ja viis selle läbi, kogudes nn. rahva parlamendihooone ette. Meie teame seda nn. rahvast, me oleme siinsamas parlamendihooone ees näinud kolme sorti rahvast: interliikujaid, Savisaare vastaseid ja Savisaare pooldajaid. Haitis ähvardas rahvas parlamendiliikmeid surmaga, kui nad ei toeta presidendi poolt määratud peaministrit. Ja nad kuulasid sõna. Hiljem oli tagajärjeks presidendivastane riigipööre ja tee nüüd selgeks, kes on kes. Vaadake, asi ei ole mitte selles. Muidugi, otsese presidendivalimise pooldajad küsivad: kas siis rahvast ei usaldata? Meie, parlamentaarse korra pooldajad, usaldame rahvast, aga me ei usalda üksikisikut. Saada otsene mandaat rahvalt – see lööb pähe meile kõigile, sinule, minule, temale, kui ei ole kauaaegset demokraatitraditsiooni, mis ei lase sel pähe minna. De Gaulle astus 1960. aastal jämedalt üle põhiseadusliku piiri ja keegi ei osanud teda takistada. Ainuke, mis teda takistas, oli tema enda poliitiline kultuur, ta oli lõpuks vabariikliku Prantsusmaa lapselapselaps. Kõik, kes meil riigipeaks valitakse, on aga tahes-tahmata sovetliku pärimuse lapsed. Me usaldame rahvast, aga me ei usalda seda inimest, keda rahvas valib: me ei ole kindlad, et võim talle pähe ei löö ja tal ei teki mõtet, et ta võib põhiseadusest natukene üle astuda. Me oleme seda maailmas ikka ja jälle näinud ja meie ei ole eriolukorras, me oleme noore, ärkava demokraatia olukorras, kus inimesed võivad peast segi

minna.

Mis puutub sellesse, et otsus mitte määrata presidenti või riigipead rahva poolt valitavaks võib terve meie põhiseaduse projekti läbi kukutada, siis ma ei usu, et 100 000 inimest veel välja tuleb. Aga on täitsa võimalik, et põhiseadus läheb läbi nii, nagu tihti juhtub, et ainult mõned poolthääled on rohkem. Just see äge populistlik kampaania, mis hiljuti on vallandatud otsevalimise poolt, on mind veennud, et me peame otsustama oma parema äratundmise järgi, mis kõlbab, mitte vaatama üle õla, et mis läheb parlamendis või rahvahääletusel läbi. Nädal tagasi ma ise tõstasin selle küsimuse ja ütlesin, et kompromissina võime pakkuda ka otse riigipea valimist. Nüüd on just see populistlik kampaania mind veennud, et kui me selles küsimuses järeleandmise teeme, siis vaibub see kampaania ühe isiku kasuks. Kes see on, pole keegi ütelnud. Pärast, kui juba võib öelda, et näe, isegi see parlamentaarsuse poole kalduv assamblee nõustus sellega, siis nõutakse riigivanemale Toompea lossi ees ja mujal üha suuremaid õigusi, momentaanseid põhiseaduse muudatusi jne.

Mis juhtub siis, kui meie põhiseadus, meie aus, aastakümneteks mõeldud põhiseadus rahvahääletusel läbi kukub? Siis pannakse ette 1938. aasta põhiseadus. See põrub läbi paari aastaga, s. t. Lääne-Euroopa ei toeta diktatuuri, sellega me Euroopasse ei lähe. Ja siis, kui 1938. aasta põhiseadus läbi põrub, on meil korralik põhiseadus jälle varnast võtta. Aga kui me ta ise vahepeal ära solgime, siis pole meil 1938. aasta põhiseaduse põhjakõrbemise korral teist alternatiivi kah võtta. Meil ei ole minu arvates pääsu. Me peame mõtlema tulevastele aastakümnetele ja tegema oma parima. Kas rahvas selle vastu võtab või mitte, aga me peame tegema oma parima. Muide, ma arvan, et rahvas võtab selle vastu, sest populistlikus kampaanias on tehtud üks väike viga. Nad hakkasid peale liiga hilja, selleks et assambleed mõjutada, ja teiselt poolt jälle liiga vara, nii et nüüd on see haripunkti saavutanud. Alati on probleem, kui kampaania saavutab haripunkti, nii nagu nüüd. Me peame tegema praegu oma parima, mitte hoolima sellest, mis paistab. Tänan!

Juhataja

Tänan! Kõne kestis kümme minutit. Ma tuletan kõigile meelde, et kuigi käsitusobjekt on väga tähtis ja keeruline, palun pidada kinni seitsme minuti ajalimiidist. Sõna saab kõneks härra Kask. Palun!

P. Kask

Kallid kolleegid! Ma palun ette vabandust, et ma väljun akadeemilise väitluse raamidest, sest võitlus parlamentaarsüsteemist väljumise eest on ka väljunud akadeemilistest raamidest, on muutunud päevapoliitiliseks küsimuseks. Aga väga kaugele ma ka ei välju. Ma lihtsalt tõden, et praegu on selline olukord, kus üks poliitiline jõud on väga distsiplineeritud ja sisuliselt väga tugevasti organiseeritud ning tal on head väljavaated võita presidendivalimised. Ma ei pea

silmas mitte ainult härra Rüütli ja tema lähedast kaaskonda, vaid palju laiemat konteksti. Samal ajal on sellel jõul küllalt nigelad väljavaated parlamendivalimistel. Ja tagajärg on see, et selle jõu huvides ei ole parlamentarism, veelgi enam, selle jõu huvides ei ole üldse parlament. Võitlus tugeva presidendivõimu eest ei ole mitte võitlus peaminister-presidentliku demokraatliku süsteemi eest, vaid see on võitlus, andke andeks, parlamendi mutta sõtkumise eest, selle õiguse ja võimaluse eest. See on erakordselt ohtlik. Ma tuletan meelde, millised vormid on see võitlus juba võtnud. See on süstemaatiline, metoodiline võitlus, mida ei väljenda mitte ainult siin tehtud ja ka eelnõudes sisaldunud ettepanekud anda presidendile vetoõigus, valida ta rahva poolt, anda talle Riigikogu istungjärgu katkestamise õigus ja dekreeidi andmise õigus, vaid ka sellised ettekujutused, et parlament on Eestis ülearune luksus ja see peaks hakkama koos käima ainult kord kuus. Selline ettekujutus on tulnud täpselt sellesama jõu hulgast ja seda väljendavad ka niisugused pealkirjad ajalehtedes nagu näiteks "Ülemnõukogu tammub paigal", "Ülemnõukogu on ummikus", "Ülemnõukogu ei suuda otsustada". Või kui ei saa selliseid pealkirju panna, siis vähemasti antakse mõista, et ülemnõukogu võttis lõpuks ometi vastu selle või teise akti.

Juhataja

Härra Kask, ma olen sunnitud segama ja samas palun väga vabandust. Meie reglemendis on täiesti selgelt öeldud, et me ei käsitle päevapoliitikat. Ka ette vabandamine ei aita. Ma palun lõpetada päevapoliitilised küsimused ja minna asja sisu juurde.

P. Kask

Ma palun vabandust. Presidendi valimine rahva poolt on kõige suurem samm parlamentaaritud eemale. Kui meil ka õnnestub ära hoida teised sammud selle järel, oleme ikkagi kahetsusväärsel positsioonil, sest rahva poolt valitav väheste volitustega president on just see, mille eest eksperdid meid hoiatasid. See on süsteem, milles on ühendatud mõlema süsteemi, parlamentaarsüsteemi ja presidentaalsüsteemi nõrgad küljed. Mul oli mõttes lõpetada sõnavõtt, andke andeks, päevapoliitiliste seisukohtadega, aga ma loobun nendest. Täna!

Juhataja

Suur tänu, härra Kask! Härra Fjuk, palun!

I. Fjuk

Lugupeetud assamblee! Ma ei saa teisiti, kui pean konstateerima, et ka rahva seas riigivanema valimise küsimuses läbiviidud küsitluste tulemuste tsiteerimine on üks osa päevapoliitikast, ja ma ei tahaks siin selles rohkem kaasa rääkida. Ma tahan lihtsalt öelda, et riigivanema ja tema valimisega seotud küsimused on väga konkreetselt seostatavad rahva, tema elamisruumi ja poliitilise süsteemi mineviku, oleviku ja tulevikuga. Ja paratamatult, ükskõik kui kõrgelt me oma assambleed, tulevast parlamenti või rahvast ei hindaks, ei saa teisiti kui tõdeda, et 50 aastat Nõukogude režiimi on meid võõrutanud demokraatlikust mõtlemisest ja demokraatliku

kooselamise võimest. Seetõttu me peame oma otsustes vaatama tõesti väga tugevasti tulevikku, et mitte komistada, sest demokraatlikkuse järellainetuses peab paratamatult ka meie järeltulev põlv kahjuks ennast ületama, et olla vääriline partner Euroopa riikide peres. Kõige ohtlikum on aga minu meelest meie demokraatiale see, kui me unustame, et tegelikult meie ühiskonnas puuduvad praegu isereguleeruvad demokraatlikud mehhanismid, alates omavalitsustasandist, selle eri tasanditest kuni kõrgeima riigivõimuni välja. Meilt on röövitud kõikvõimalikud demokraatlikule riigile omased struktuurid ja see ongi see küsimus, millega tegelikult Eesti riik peab lähemad aastakümned tegelema. Ta peab taaslooma ja looma demokraatlikud struktuurid. See töö on üks ääretult kollektiivne töö, see on ääretult paljude kompromisside ja kooskõlastamiste töö, mida ei saa teha ei ühe ega kahe inimese dekreediga, vaid ainult tõesti väga riskantselt pikaajalises tööprotsessis. Seetõttu on mulle täitsa vastuvõetamatu, kui me mis tahes küsimustes oleksime nõus minema kergema vastupanu teed lihtsalt sellepärast, et me just nagu võidaksime aega. Aga me kipume alati unustama, et nii me kaotame kvaliteedi. Nii et ma ei toeta apellatsiooni, et valida riigivanem rahva poolt. Seda enam, et üleminekuperiood kestab meil sellise idanaabriga, nagu meil on, praeguste märkide järgi võib-olla veel aastasada. Oht meie iseseisvusele on sealtpoolt minu meelest kogu aeg olemas ja usaldada siin meie tuleviku garantiid ühe inimese allkirja vastu on lubamatu.

Tiit Kabin tegi oma esinemises vihje sellele arutelule, kus oli juttu, et rahvaküsitlus otsustab Eesti liitumise riikide majandus-, sõjaliste või poliitiliste liitudega, osundades sellele, et me ei tohi ju rahvalt võtta õigust otsustada olulisi küsimusi. Ma tahan just alla kriipsutada Tiit Kabin ütlemist, kuid natuke teise kandi pealt. Paragrahv 98 käsitleb seda, et rahvas peab otsustama neid küsimusi, mille puhul Eesti riik oma suveräänsust laiali jaotab. Ja on ju nii, et igasse riikide liitu astumine on sisuliselt loobumine osast oma suveräänsusest. Seetõttu on assamblee hääletusvoor selles küsimuses seaduspärane. Suveräänsust ära andvad küsimused on rahva otsustada, kuid meie põhiseadus, mida me planeerime, ei eelda, et riigivanemal on selliseid volitusi, millega ta võiks riigi suveräänsust oma allkirjaga jaotada. Järelikult ei ole ka riigivanema valimine riigile sedavõrd strateegiline, kui on liitumine mingisuguste liitudega. Seetõttu on igati loogiline, et kõik need küsimused, mille puhul on tegu riigi suveräänsuse kaotamisega, antud juhul liitudesse astumise kaudu, peavad olema seotud suurte ühiskondlike piduritega. Ja kuna parlament peaks olema riigivanemaga võrreldes märksa suurem pidur, kui midagi tõsiselt otsustatakse, siis tuleks rahva poolt valida parlament ja mitte riigivanem, kellel selliseid volitusi ei ole. Aitäh!

Juhataja

Täna, härra Fjuk! Enne kui saab sõna härra Jürgenson, lubage edasi anda kaks teadet. Juhatus otsustas, et ka sõnavõtte kohalt piiratakse ja viimane, kes saab sõna, on härra Sirendi. Teiseks,

kui osa sõnavõtjaid soovib kaks minutit, mis on nende käsutuses, kulutada puldist kõnelemiseks, siis see võimalus on olemas. Juhatause poole on sooviga esineda puldist pöördunud härra Saatpalu ja härra Lauri Vahtre. Lisaks neile kahele teatele soovin ma kõigile kolleegidele meelde tuletada, et praegu me veel ei hääleta, mistõttu kõigil ei ole vaja sõna võtta selleks, et ütelda, kuidas nad hääletavad. Hääletamine on niigi avalik. Järgmisena saab sõna härra Jürgenson. Palun!

K. Jürgenson

Kallid kolleegid! Lugupeetud juhataja! Ma olen saanud reaalariduse ja seetõttu tahaksin tuua teieni sellest tuleneva loogika. Rahva poolt valitud president ja üldse rahva poolt otse valimine on ühele ametipostile ja seal olevale isikule maksimaalne võimalik mandaat, mida võib anda. Seda ühest küljest. Teisest küljest on alati võimalik vastupidine protsess: kui see mandaat on antud ja seda kasutatakse halvasti, siis võib alati öelda, et ise valisite, ehk teisisõnu, iga rahvas on väärt oma valitsejat. Seda otsustust vaidlustada rahva enda poolt on väga raske, võib ainult ümber valida.

Assamblee on läinud põhiseaduse koostamisel parlamentaarset teed mööda, mistõttu tekib ka nendes mandaatides teatud hierarhia. Ja paraku tugevaim mandaat selles süsteemis peaks kuuluma tõesti parlamendile. Kui president otse valida, siis tulevad meil sellega võrdne mandaat ja kõik sellest johtuvad pahed, millest siin on juba ka räägitud. Tahaks tõmmata mõned paralleelid nende küsimustega, millega on kokku puutunud seitsmes toimikond valla tasandil. Teatavat analoogiat on just nendes küsimustes, millest härra Fjuk rääkis ja mis puudutavad kvaliteeti, otsustuste kvaliteeti. Teisiti öeldes, küsimus on selles, mida me tulemusena tahame saada, kes see president või vallavanem kvalitatiivselt on. Kui me parlamentaarses süsteemis paneme presidendile kohustused olla isik, kes tasakaalustab täidesaatvat ja seadusandlikku võimu, tehes seda ausalt, erapooletult ja kõrge kvaliteediga, siis olen ma veendunud, et valijameeste kogu valitud president on neid küsimusi otsustama kvaliteetsem kui rahva poolt otse valitud president.

Rahva poolt valimisel on paratamatult teatud populistlik element sees ja need kampaaniad, millele härra Taagepera viitas, mõjutavad tulemust oluliselt. Sama probleem tekib ka valla tasandil. Kui me tulevikus hakkame arutama vallavanema ja vallavolikogu esimehe lahutamist, siis tekib paratamatult küsimus, mida me kummaski isikus näha tahame, et ta oleks tugev ametnik. Me saame ilmselt parema tulemuse, kui vallavanema valib ametisse, kas või konkursi korras, vallavolikogu. Kui me läheme otse valitud vallavanema teed, võime saada halvema ametniku. Sama probleem on tegelikult ka presidendi valimisel rahva poolt või valijameeste poolt. Samuti on küsimus kvaliteedis, mida siin juba hääletati Tiit Kåbini apellatsioon, mis puudutas lepinguid. Ma hääletasin selle poolt, et see punkt välja jätta, ja kui siin samuti paralleel

tõmmata, siis ma usun, et ka nende otsustuste puhul, kui me jätame sellistesse liitudesse astumise küsimuse rahva otsustada, võib paraku kannatada kvaliteet. Nii et ma usun, et valijameeste poolt valitud presidendi puhul on meil tegemist kvalitatiivselt parema isikuga, mis aga ei tähenda seda, et rahvas on rumal valima, ma ei taha sugugi seda öelda. Lihtsalt meie poolt valitud loogilises süsteemis, parlamentaarses süsteemis on tulemus kvalitatiivselt parem. Aitäh!

Juhataja

Täna, härra Jürgenson! Härra Kaalep, palun!

A. Kaalep

Mind inspireerivad sõna võtma kõige rohkem kaks võimsat populistlikku esinemist, üks nendest professor Taagepera oma, teine Peet Kase oma. Mõlemad tarvitasid sõna "populism" terminina, aga kui tahate iseloomustada nende sõnavõtte, siis võib öelda, et need olid väga ilmekad populismi näited. Ka minul on omamoodi pea võimust segi, nagu professor Taagepera seda väljendust pruukis. Ma tunnen oma selja taga kolme tuhandet Elva valijat, kes valisid mu Eesti Kongressi liikmeks, ja ma tunnen vastutust nende ees. Sellepärast on mu seisukohad sellised, nagu nad on. Mis puutub Haitisse, siis see väga huvitav ja väga erandlik riik võiks meile õpetlik olla vahest siis, kui eestlased oleksid Taara usku ja räägiksid eesti keele asemel mingit kreooli keelt, mille aluseks oleks siis saksa või vene keel. Olukord on nii erinev, et mingit analoogiat ei saagi olla. Selle asemel oleks professor Taagepera võinud nimetada, et Euroopa 18 mitteriigis riigist on riigipea kaudne valimine olemas ainult Saksamaal ja Itaalias. Itaalias valib riigipea nimelt parlament. Muudes Euroopa riikides valib presidendi kas rahvas või siis on tegemist monarhiga, kelle taga on tegelikult ka rahva vaikiv poolehoid, sest kui see puuduks, likvideeritaks monarhia, nagu see Kreekas toimuski. Niisiis, professor Taagepera juttu ei võtaks ma üldse tõsiselt.

Mis puutub härra Peet Kaske, siis on tema mõtteviis minu meelest tüüpiliselt nõukogulik: kes ei ole minu poolt, on minu vastu. On olemas ainult kaks võimalust, parlamentarism või presidentialism, midagi vahepealset ei ole lihtsalt mõeldav.

Juhataja

Härra Kaalep, ma olen sunnitud tegema kaks märkust. Esiteks olen ma kolleege korduvalt palunud ja täna on mul vajadus veel kord paluda, et me katsuksime hoiduda isiklikest näidetest, ja veel halvem on öelda oma kolleegile, et tema mõtteviis on nõukogulik. Teiseks on mul palve pidada kinni kahe minuti ajalimiidist.

A. Kaalep

Ma palun vabadust selle märkuse eest. Meeldetuletuseks ütlen, et ka minu mõtteviisis on kahtlemata nõukogulikke igandeid nagu meil kõigil. Üks minut veel, siis ma lõpetan ära. Minu meelest ei oleks tarvis karta rahva poolt valitud presidendi diktatuuri, küll aga võiks pigem karta

peaministri diktatuuri. Siin on kaks võimsat näidet: Hitler ja Mussolini olid ju peaministrid, kuni saavutasid presidendivõimu. Ja mis Mussolini mahavõtmisse puutub – jumal tänatud, oli siiski olemas mõninga võimuga riigipea, kuningas, kes siis, kui asi väga hulluks läks, võttis ta maha. Kui me valime riigipea, kelle kohus on kaitsta meie parlamentaarset korda, võiks olla kõik korras ja seda võiks teha ikkagi rahvas, äärmisel juhul otse rahva poolt valitud valijameeste kogu, mitte kuidagi aga kaudselt moodustatud kogu. See on kõik. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja

Härra Lauri Vahtre lubas meile tõestada, et isegi puldist on võimalik kahe minuti jooksul esineda.

L. Vahtre

Austatud kõrge kogu! Mulle oli vastuvõetamatu härra Taagepera argumentatsioon, mis kõlas umbes niimoodi: kaudne valimine on parim, meie peame aga valima parima. See meenutas mulle ühte kuulsat lauset, kuidas marksism on kõikvõimas, sest ta on õige. Miks siis härra Taagepera arvates kaudne valimine on parim? Põhjenduseks sellele kuulsime küllaltki palju fantastilist. Otse valitud president on, vabandage minu vaba tõlgendust, saba ja sarvedega saatan, otsevalimised on otsesammuks diktatuurile. Minu seisukoht haakub eelkõneleja omaga: diktatuur varitseb meid hoopis mujal, mitte otsevalimises. Diktatuur varitseb meid olukorras, kus Eestis valitseb tüli ja segadus. Ja üks tüli ja segaduse käivitamise põhjus võib olla muuseas see, kui me loobume otsevalimise põhimõtte sätestamisest põhiseaduses. Me ei vali kuningat, me valime riigipead, kelle võimupiirid on põhiseaduses täpselt määratud. Need piirid on teada nii rahvale kui ka kandidaatidele. Ja lõpuks, kui rahvas tahab diktaatorit, siis ta saab selle niikuinii. Tõenäoline on, et sel juhul võib rahva valimisõigusest ilmajätmine diktatuuri saabumist hoopis kiirendada. Võib-olla leidub poliitilisi jõude, kellele asjade selline käik isegi meeldiks, aga nüüd ma kaldusin päevapoliitikasse. Ma palun vabandust ja lõpetan.

Juhataja

Täna, kolleeg Vahtre! Järgmisena saab sõna proua Endre. Palun!

S. Endre

Austatud härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Aktsepteerin täielikult härra juhataja manitsusi, kui ta ütleb, et me peame päevapoliitikast hoiduma. Samal ajal tahaksin öelda, et selle küsimuse arutamisel on see väga raske, ja ma saan täiesti aru neist kolleegidest, kes ei ole suutnud sellest hoiduda, kaasa arvatud härra Kask oma väga kibestunud sõnavõtuga.

Nüüd aga asja juurde. Selle probleemi lahendamisel ehk § 52 üle otsustamisel peaksime minu meelest lähtuma kahest põhiküsimusest: keda me mõistame rahva all ja kui palju me teda usaldame. Minu isikliku arvamusel kohaselt on rahvas Eesti Vabariigi kodanikud ja seetõttu oleks äärmiselt tähtis ta võimalikult kiiresti määratleda. Teiseks: kui pikaks kavandab igaüks

meist oma mõtetes selle valmiva põhiseaduse eluiga? See on väga tähtis küsimus. Minu meelest me ei saa oma hoiakutes seada end härrandlikult kõrgemaks ja targemaks kui rahvas, s. t. kodanikkond. Rahva seisund vastab enamasti ajaloolise arengu loogikale, ja isegi kui rahvas teeb vale otsuse, tuleb seda ajaloolis-psühholoogiliselt igal juhul aktsepteerida.

Arvan nõnda, et Tiit Kabin läheneb probleemile euroopalikult, ja see tähendab seda, et ta on ajast ja ruumist, kus meie hetkel oleme, väljas. Tiit Kabin seisukoht läheb vastuollu siin 50 aastat valitsenud mentaliteediga, et väike hulk inimesi ja eriti väike grupp inimesi on igal juhul targem kui rahvas. Minu meelest peaksime põhiseaduse projekti tegemisel liikuma ikkagi euroopalikkuse suunas, usaldama rahvast ja usaldama teda isegi sellisel juhul, kui ta antud hetkel teeb võib-olla valiku, mis ei ole meile kõige meelepärasem. Me läheksime praegu väga vastuollu eesti rahvaga või Eesti Vabariigi kodanikega, kui me võtaksime nende käest ära võimaluse, selle ainsa võimaluse öelda kusagil oma jaa või ei. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Härra Rumessen, palun!

V. Rumessen

Aitäh, lugupeetud juhataja! Ma täiendaksin proua Endret sellesama § 52 asjus. Ma olen täiesti nõus, et kui me esitame endale küsimuse, kes on rahvas, siis peab see ka selles sõnastuses kajastuma. Praegu kahjuks see ei kajastu. Kui me vaatame oma päevapoliitikat, kuidas me käsitleme rahvast, siis on siin märgatav teatud traditsioonide muutumine ja see on vaja fikseerida. Ettepanek on, et presidendi valib rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu või kuidagi umbes nii.

Teiseks tuleks teha ettepanek § 40 täiendamise kohta. Praegu puudub see, et rahvas teostab võimu presidendi valimise kaudu. Ma olen nõus nende argumentidega, mis siin on esitatud valijameeste kasuks või Riigikogu valimise kasuks, aga, lugupeetud kolleegid, ma olen peaaegu kindel, et momendil rahvas meist aru ei saa. Põhjendused ei ole tema jaoks piisavalt veenvad. Ja sellisel juhul ma ei pea siiski õigeks rahva arvamust ignoreerida, me läheme lihtsalt sellega vastuollu. Samas pean tähelepanu juhtima ka sellele, et meil tuleks siiski selgeks teha – võib-olla härra Anton oskab täpsustada –, mis see maksma läheb, kui presidendi valib rahvas ja kui need valimised hakkavad toimuma näiteks iga nelja aasta tagant. Mina ei suunaks oma mõttearendust võib-olla mitte niivõrd järgmistele presidendivalimistele, vaid rohkem selle peale, mis toimub ülejäämistel ja üleülejäämistel presidendivalimistel. Ma loodan, et Eesti rahval siiski on nii palju vaimujõudu, et ta peab need valimised siis ka vastu.

Mis puutub presidendi nimetamisse, nii nagu see praegu on ette pandud, siis mina toetan siin härra Kabininit. Ma esitasin oma põhjenduse juba ka redaktsioonitoimkonnale. Kui me valiksime presidendi nimetuseks riigivanema, siis oleks meil tarvis kogu põhiseadus läbi vaadata, arutada

vähemalt 30–40 terminit ja leida eestikeelsed vasted ka õiguskantslerile, peaministrile, ministriumidele, riigikontrolörile, riigisekretärile jne. Ma olen neid välja kirjutanud ligi 40. Süsteem peaks siiski olema.

Juhataja

Härra Rumessen, kaks minutit on läbi. Viimane osa ei puutu tõepoolest arutletavasse probleemi. Kas probleemi kohta on veel midagi?

V. Rumessen

Rohkem ei ole. Aga ma leian, et need nimetused puudutavad probleemi.

Juhataja

Aitäh! Palun, härra Saatpalu! Härra Saatpalu esineb kohalt.

V. Saatpalu

Ma tulin siia assambleesse tööle veendununa, et presidendi peab valima rahvas. Elukutselise poliitikuna on mul aga ka kohustus õppida ja need, kes on teinud ettepaneku valida president valijameeste kogu kaudu, on mulle tõesti näidanud, et see tee on õige. Samas olen ma viiel koosolekul püüdnud sellelesamale Eesti rahvale ära seletada, kumb on õige, ja kõigil neil viiel koosolekul on igaüks olnud kategooriliselt sellel seisukohal, et presidendi peab valima rahvas. Neid põhjusi ei pruugi ma teile seletada, sest te teate neid niikuinii.

Ma julgen väita, et see, kui praegu kasutatakse ähvardusena, et president ei lähe rahva poolt läbi, on sama meetod, mida kogu aeg on kasutatud, rääkides, et kui me võtame vastu 1938. aasta kodakondsuse seaduse, mis siis küll juhtub. Tegelikult ei juhtu midagi ja kui rahvale see riigivanema valimise meetod ikka korralikult ära seletada, siis ei juhtu ka midagi. Tuleb teha praegu mõistlik otsus ja valida valijameeste kogu kaudu. Ma juhin ainult tähelepanu – ma olen sellest kolleegidele juba kõnelnud –, et me peaksime tingimata iga peatüki juurde, kui me avaldame oma eelnõu, kirjutama kommentaarid. Me võiksime selle kas või kohustusena fikseerida. Nende kommentaaride avaldamise kaudu saab siis ka põhjendada ühe või teise otsuse vastuvõtmist meie poolt. Täna!

Juhataja

Aitäh! Härra Sirendi, teil on sõna.

A. Sirendi

Austatud kolleegid! Paragrahvi 1 järgi on rahvas kõrgeima riigivõimu kandja, § 39 järgi on rahvas riigivõimu kandja oma hääleõiguslike kodanike kaudu, §-s 40 seostub ta riigivõimuga valimiste kaudu. Täpsem oleks öelda, et valimistel annab rahvas tähtajaliselt oma võimu ära ametlikele võimukandjatele ja jagab võimu nende vahel. Kui rahvas soovib kõrgeima riigivõimu kandjana valida presidenti, on tal selleks võõrandamatu õigus, olgu teine või tuhat korda parem, nagu paljud on täna korduvalt välja öelnud. Kui rahval pole seda õigust, siis tuleks § 1 ümber

sõnastada näiteks nii: Eesti on iseseisev ja sõltumatu vabariik, kus kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas. Ja § 39 ütleks: rahvas on riigivõimu kandja oma hääleõiguslike kodanike kaudu, kuid mitte kõigi kodanike kaudu. Ma üldiselt ei pea mustvalget metodoloogiat ainuõigeks, seepärast lõpetan Hando Runneli sõnadega, et must polegi must, vaid põhjani parandatud valge.

Juhataja

Asjade parandamiseks on meil tõepoolest veel vähe võimalusi, sest sõnavõttud hakkavad lõppema. Järgmisena saab sõna härra Erm. Palun!

A. Erm

Lugupeetud assamblee liikmed! Selle praeguse diskussiooni juures ei häiri mind võib-olla isegi nii palju see, et on tõesti öeldud väga tõsiseid päevapoliitilisi argumente, ka süüdistusi. Mõelgem siiski ühe momendi peale, mis kogu aeg läbi kajab. Me räägime kogu aeg, et rahvas arvab nii ja rahvas tahab, kuskil rahvakoosolekul on niimoodi ja kellelgi on väga suur kirjade pakk. Kas me aga ikka teame rahva arvamust? Tegelikult me seda ei tea ja ei saa sellega opereerida. Kuni ei ole korraldatud üldist rahvaküsitlust, peame jääma ikka selle juurde, mida me siin saalis arvame ja millised on poolt- ja vastuargumendid. Minu meelest on praegu ikkagi kaks põhisuunda: üks on kõigi oma ohtudega see, et riigivanema valib rahvas, teine see, et riigivanema valib Riigikogu. Valijameeste kogu, mis praeguses projektis sees on, on kompromiss nende kahe suuna vahel ja võib-olla see ongi kõige parem, sest seal on arvestatud mõlema suuna ohtusid ja plusse. Esiteks pääseb siiski mõjule parlamendi arvamus ja samal ajal saab ka rahvas volikogude kaudu mingil määral – mitte küll otseselt, aga ikkagi otsesemalt kui parlamendi kaudu – midagi öelda.

Juhataja

Aitäh, härra Erm! Sõnavõttud on lõppenud. Lõppsõnaga on võimalik esineda veel härra Uluotsal ja härra Kasel. Härra Uluots on registreerinud oma sõnavõtu kõnena. Nii et palun, sõna on härra Uluotsal!

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Ma olen täna väga tähelepanelikult kuulanud, mis siin räägitakse. Ma alustaksin praegu oma lõppsõna sellest, et enamik siin saalis istujaid on soomeugrilased. Soomeugrilaste massipsühholoogia on välja arenenud aastatuhandete vältel, soomeugrilased on oma vanemaid valinud alati otse. Ma olen sellega nõus ja kannatan kuidagimoodi välja, kui soomeugrilasi, mind sealhulgas, võrreldakse germaani, romaani või slaavi rahvastega. Aga kui soomeugrilased oma psühholoogiaga pannakse ühte patta Haitilaste, neegrite, mestiitside ja mulattidega ning nende abil püütakse mõjutada vastu võtma otsuseid, siis mina ütlen, et see on isiklik rünnak minu kui soomeugrilase vastu, ja ma imestan, mispärast meie juhataja ei katkestanud. (Aplaus.)

Nüüd võib juhataja katkestada, aga ma tõesti teisiti ei saanud. Alati, kui härra Taagepera räägib, tekib mul lapse tunne. Ma usun, et ta räägiks teistmoodi, kui ta oleks 50 aastat siin meiega koos elanud. Sellepärast ütlen teile: austage soomeugrilaste, kes on oma vanemaid alati otse valinud, massipsühholoogiat. Ja ma kordan oma sõnu: rahva hää on jumala hää ja seda häält tuleb kuulata.

Juhataja

Ma tänan ka härra Uluotsa, kuid võlgnen ühe märkuse. Ma palusin härra Uluotsa eraldi, et ta peaks kinni meie kokkuleppest ja reglemendist ja olen tõepoolest hämmeldunud, et härra Uluots ei suutnud seda teha. Kuid ma tean ka seda, et rakendatud abinõud annavad enamasti vastupidiseid tulemusi.

Kas härra Kask soovib veel sõna? Ei soovi. Juhatus otsustas, et selle tähtsa küsimuse hääletamise eel me teeme viieminutise vaheaja, et see palav diskussioon saaks jahtuda ja meie otsus ei oleks kantud mitte sellest diskussioonist, vaid meie veendumustest. Viis minutit vaheaega. Kell 12.46 algab hääletamine.

Vaheaeg

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, palun istuge oma kohtadele! Kell on 12.47. Töö jätkub. Enne kui alustame hääletamist, palun kohaloleku kontroll! Assamblee liikmeid on kohal 35. Algab hääletamine. Hääletamisele läheb härra Ülo Uluotsa esitatud apellatsioon, mille ma loen veel kord ette ja seejärel esitan küsimuse. Härra Uluots taotleb apellatsiooni korras, et § 52 (§ 46) asendataks järgmise tekstiga: "Vabariigi President valitakse hääleõiguslike kodanike poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel viieks aastaks, kuid mitte rohkem kui kaheks järgnevaks ametiajaks. Presidendi valimise korra määrab seadus." Kes on selle poolt? Küsimus ei ole ju selles, lugupeetud härra Mäll, me oleme korduvalt kokku leppinud, et me mõtleme praegu presidendi all nii riigivanemat kui ka presidenti ja nimetatud mõiste otsustame hiljem. Kui te panite tähele härra Kase esinemist, siis ta tegi ettepaneku, et me otsustame selle viimasena, lähtudes härra Käbini apellatsioonist. Ma tuletan teile seda veel kord meelde. Palun, kas me saame asuda hääletamise juurde? Kes on selle poolt, et asendada § 52 (§ 46) tekst härra Uluotsa poolt apellatsiooni korras pakutava tekstiga? Loen selle uuesti ette: "Vabariigi President valitakse hääleõiguslike kodanike poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel viieks aastaks, kuid mitte rohkem kui kaheks järgnevaks ametiajaks. Presidendi valimise korra määrab seadus." Hääletame.

17 poolthäälega ja 24 vastuhäälega on assamblee väljendanud oma seisukohta, et härra Uluotsa apellatsioon jääb rahuldamata ja § 52 (§ 46) tekst jääb selliseks, nagu teie ees kirjas on. Ma palun uuesti kõnepulti härra Peet Kase ja me jätkame apellatsioonide läbiarutamist.

P. Kask

Ma palun kohalolijatelte vabandust, sest järgmine apellatsioon ei ole teile tekstina laiali jagatud. Palun võtta ette põhiseaduse eelnõu praegune tekst ja otsida sealt välja § 95 (§ 87)! Härra Uluots teeb ettepaneku asendada lõike 2 viimane lause uue tekstiga: "Kui Riigikogu jätab oma koosseisu absoluutse häälteenamusega presidendi poolt tagasi saadetud seaduse muutmata, kirjutab president seadusele alla." Küsimus on selles, et eelmisel hääletamisel võitis lihthäälteenus, praeguses tekstis on poolthäälteenus ja härra Uluots pakub absoluutset häälteenamust. Mul on härra juhatajale palve avada selles küsimuses sõnavõttud.

Juhataja

Täna! Kas härra Uluots soovib kõigepealt sõna võtta ja selgitada oma apellatsiooni? Palun! Lugupeetud kolleegid, juhin veel kord tähelepanu sellele, mida me arutame. Teile välja jagatud assamblee põhiseaduse eelnõus on § 95 (§ 87) ja jutt käib selle lõike 2 neljandast reast algavast lausest: "Kui Riigikogu jätab poolthäälteenamusega riigivanema poolt tagasi saadetud seaduse muutmata, kirjutab riigivanem seadusele alla." Härra Uluots selgitab nüüd oma apellatsiooni sisu ja seda, kuidas see lause peaks sõnastatud saama. Palun, härra Uluots!

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Ma lähtun puhtpraktilisest mõttekäigust. Praeguses tekstis, kus on öeldud, et veto on kummutatav poolthäälteenamusega, on praktiliselt nullveto. Kui see jääb kehtima, milleks me siis petame iseennast? Ma loodan, et keegi esitab sel juhul ka niisuguse apellatsiooni, et see paragrahv hoopis välja jätta. Sellel ei ole ju mingit mõtet, see on täiesti deklaratiivne. Ma ütleksin, et see on niisugune jaanalinnupoliitika, pea liiva sees. Näitame ainult ära, et meil on head tahet, anname võimaluse seda teha, teades, et see iialgi ei rakendu. Parem võtame selle siis juba põhiseadusest välja. Lähtudes sellest, et veto oleks siiski veto mingisuguse sisuga, tulen ma uuesti tagasi ettepaneku juurde kasutada absoluutset häälteenamust.

Juhataja

Täna, härra Uluots! Sõna saab esimesena härra Hallaste. Palun!

I. Hallaste

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Küsimus, kui suur peab olema presidendi või riigivanema veto, lähtub eelkõige kontseptsioonist, kellena me näeme riigivanemat. Ma palun vabandust, kui ma kordan neidsamu mõtteid, mida ma selle küsimuse hääletamisel rääkisin siitsamast kõnepuldist, aga kui me anname presidendile või riigivanemale tugeva vetoõiguse, siis me sisuliselt ahvatleme teda sekkuma poliitilistesse mängudesse poliitikuna. Tähendab, me surume teda poksijarolli, kui kasutada Peet Kase väga tabavat võrdlust. Meie senine hääletamine siin saalis on kaldunud rohkem selle poole, et riigivanem on isik, kes on vahekohtunik, kes ei sekku oma poliitiliste veendumuste ja vaadetega sellesse, mida teeb parlament, vaid paneb oma

veto siis, kui tegemist on tõesti mingi väga tõsise asjaga. Näiteks siis, kui mingi vastuvõetud seadus on vastuolus teiste seadustega, või siis on poliitiliselt vaja rahustada parlamenti, et see ikka järele mõtleks, kas tõepoolest sellist seadust vastu võtta. Kui me suurendame presidendi vetoõigust, siis on vältimatu panna seadusandluse peatükki paragrahv, mis ütleb, et presidendi poolt tagasi saadetud seaduseelnõu on Riigikogul õigus panna rahvahääletusele. Juhul kui see rahvahääletusel vastu võetakse, on riigivanema volitused kohe lõppenud ja Riigikogu juhataja kuulutab välja uued valimised. Selline paragrahv oli meie toimkonnas ühes eelnõus sees, aga me võtsime selle välja pärast seda, kui Põhiseaduslik Assamblee hääletas läbi, et riigivanema veto on kummutatav lihthäälteenamusega või poolthäälteenamusega. Ma palun tungivalt Põhiseadusliku Assamblee liikmeid järele mõelda, kas meil on tarvis luua olukorda, kus riigivanem sekkub poliitilisse ellu ja peab nägema ette ka põhiseaduslikud mehhanismid tema kiireks, võimalikuks tagandamiseks. Meie seda ei toeta.

Juhataja

Tänan, härra Hallaste! Viimasena saab kõneks sõna härra Kask. Pärast seda on lõunavaheaeg ja pärast lõunavaheaega kuulame sõnavõtte. Härra Kask, palun!

P. Kask

Austatud kolleegid! Lisaks sellele, mida Illar Hallaste praegu välja ütles, tuletan meelde muid põhiargumente selle vastu, et anda presidendile tugeva veto õigus. Esiteks ei sobi presidendi seadusandlik õigus, kaasa arvatud ka vetoõigus, üldse kokku parlamentaarsüsteemiga, mida meie eelnõu silmas peab. Parlamentaarriikide seas on minu teada olemas ainult üks erand, s. o. Türgi, kus presidendil on vetoõigus. Veelgi enam, ka peaminister-presidentlikes süsteemides, seal, kus president on rahva poolt otse valitud ja tal on teatud legaalsed poliitilised õigused, kus presidenditoolile konkureerivad üldjuhul parteiliidrid, ei ole presidendil vetoõigust. Seda ei ole Prantsusmaal, Soomes ega Uruguais. Teisi siin eriti märkida ei saagi, sest neid süsteeme on vähe. Härra Shugarti, meie toimkonna eksperdi seisukoht oli, et ka põhimõtteliselt ei käi need kaks asja kokku. Presidendi vetoõigus on puht presidentaalsüsteemi omadus. Neist argumentidest lähtudes on ettepanek apellatsioon tagasi lükata.

Juhataja

Tänan, härra Kask! Seega on sõnavõttud ja kõned lõppenud. Järgneb lõunavaheaeg kella kaheni ja pärast seda saab esimesena sõna härra Kaalep. Lõunavaheaeg kella kaheni.

Lõunavaheaeg

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, kell on 14.01. Lõunavaheaeg on lõppenud. Palun istuge oma kohtadele! Kohaloleku kontroll. Assamblee liikmeid on kohal 29.

Tuletan meelde, millise probleemi arutelu meil pooleli jäi. Meie eelnõu §-s 95 (§ 87) on lõike 2

neljandast reast alates lause: "Kui Riigikogu jätab poolthäälteenamusega riigivanema poolt tagasi saadetud seaduse muutmata, kirjutab riigivanem seadusele alla." Apellatsiooni korras ütleb härra Uluots, et poolthäälteenamuse tuleks asendada absoluuthäälteenamusega. See on probleem, mille arutelu jätkub. Nagu kokku lepitud, saab esimesena sõna kohalt härra Kaalep. Palun!

A. Kaalep

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Veto tähendab ladina keeles "ma keelan". Juriidilise terminina hakati seda kasutama seoses monarhide keelamisõigusega ja n.-ö. vähegi klassikalisel kujul on see Euroopa riikidest praegu kehtiv ainult Islandis ja Soomes. Mõlemal juhul tähendab see eeskätt umbusalduse avaldamist parlamendile, mis riigipea veto korral peab laiali minema. Soomes on võimalik ka teine variant: riigipea ei kirjuta teatud seadusele alla ja seadus ei hakka kehtima. See, mis meil praegu kõne all on, ei ole klassikalise vetoõigusega võrreldav ja kui sellele ladinakeelne vaste leida, siis nimetaksin ma selle *cogitate*'ks. *Cogitate* – mõtelge järele. Praktiliselt tähendaks see seda, et riigipeal – ma nimetan teda riigivanemaks, sest ma ei ole presidentaalse korra pooldaja, vaid kindlasti parlamentaarse korra pooldaja –, niisiis riigivanemal on õigus võidelda parlamentaarse korra jõu eest. Ühesõnaga, kontrollida järele Riigikogu tõelise enamuse arvamust, sest teatav seadus võib olla ju vastu võetud ka juhusliku enamuse poolt. Sellepärast pooldan ma härra Uluotsa ettepanekut just nimelt kui parlamentaarse korra tugevdamise võimalust, riigivanemale parlamentaarse režiimi kaitsmisel kohustuse asetamist. Ja ma lisaksin veel kord, et tegemist ei ole mitte vetoõigusega, vaid *cogitate*-õigusega. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Tänan, härra Kaalep! Härra Adams, teil on sõna.

J. Adams

Tänan! Head kolleegid, ma olen vastupidisel seisukohal. Püüan seda härra Kaalepile põhjendada. Mida tähendab vetoõigus sisuliselt sellisel kujul, nagu see meil praegu sees on, ja mida tähendab härra Uluotsa variant? Praegu on riigipeale antud võimalus saata seadus tagasi Riigikokku ilmselt ainult siis, kui seadus on millegipärast defektne kas normtehniliselt või on jäetud mingisugune asi arvestamata. Härra Uluotsa variandi läbimine tähendaks seda, et riigipeale antakse õigus seaduste poliitilist sisu tsenseerida. See tähendab seda, et riigipeal on õigus oma suva järgi otsustada, kas tõsta seaduse läbimiseks vajalik häälteenamuse lihtsalt enamusest kvalifitseeritud häälteenamusele. Selleks antakse riigipeale vahekohtuniku roll, väga tähtis poliitiline roll. Ma arvan, et praeguse riigipea kontseptsiooniga see ei sobi. Teoreetiliselt seda esimest varianti ehk ei olekski vaja, kui me oleksime kindlad, et meie tulevased Riigikogud hakkavad töötama ilma praagita. Autorid kirjutasid algselt selle ettepaneku sisse just seetõttu, et

pärast seda, mis meil 50 aastat on toimunud, on väga tõenäoline, et Riigikogu töös tuleb ette tehnilist praaki. Kuigi meil ei ole lubatud päevapoliitikast rääkida, on viimase aasta mitmesuguste aktide vastuvõtmine näidanud, et see oht on vähemalt lähiaastatel väga reaalne. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Härra Saatpalu, teil on sõna.

V. Saatpalu

Ma usun, et kui me selle paranduse teeme, siis astume kõrvale sellest süsteemist, mille me oleme heaks kiitnud ja millele me ka täna häältega 17 : 24 toe andsime. Ja kuna ma süsteemiinsenerina ei saa lihtsalt toetada seisukohti, mis süsteemi kallutavad ja tasakaalust välja viivad, siis ma toetan ettepanekut jääda põhimõtte juurde, mis praegu meie eelnõusse on kirjutatud. See tähendab, et ma ei toeta absoluutset häälteenamust.

Juhataja

Viimasena saab sõna härra Taagepera. Palun!

R. Taagepera

Lugupeetud assamblee! Ma tahaksin rõhutada, et juba see viivitav veto või, nagu Ain Kaalep ütleb, *cogitate*, on küllaltki tugev võim. See ei ole mitte lihtsalt niimoodi, et saadetakse tagasi ja siis muidugi tulevikus tehakse Riigikogus sama otsus. Asi on selles, et väga mõistlikult on esitatud madal kvoorumi nõue. Nagu parlamentides ikka on võimalik, et mõnikord võetakse seadus vastu, kui kohal on umbes 50% saadikutest, rahva esindajatest, s. t. seadus võetakse vastu võrdlemisi napi häälteenamusega. Sel juhul siis riigipea vahekohtunikuna otsustab – mitte vormivea tõttu seaduses –, et oleks mõtet kaaluda uuesti. Teisel korral on 50 asemel kohal 90 rahvaesindajat ja otsus võib langeda hoopis teises suunas. Niisiis ma rõhutan, et juba parlamentliku süsteemi raames tähendab viivitav veto ehk *cogitate* riigipea tugevat võimu, ja ma kuidagi ei soovita seda suurendada, nii nagu on tehtud ettepanek. Suurem häälteenamus võib parlamendi töö väga tugevasti kinni külmutada. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Asume kohe hääletama. Palun veel kord teha kohaloleku kontroll! Kohal on 36 assamblee liiget. Lugupeetud kolleegid, probleem, mida me kohe hääletama hakkame, seisneb järgnevas. Paragrahvi 95 (§ 87) lõikes 2 on alates neljandast reast lause: "Kui Riigikogu jätab poolthäälteenamusega riigivanema poolt tagasi saadetud seaduse muutmata, siis kirjutab riigivanem seadusele alla." Apellatsiooni korras taotleb härra Uluots, et selles lauses märgitud poolthäälteenamus asendataks absoluutse häälteenamusega.

Kes on selle poolt, et vastavalt härra Uluotsa apellatsioonile asendada nimetatud lauses poolthäälteenamus absoluutse häälteenamusega? Hääletame.

7 poolt- ja 25 vastuhäälega on assamblee avaldanud seisukohta, et § 95 (§ 87) lõikes 2 pooldatakse poolthääletenamust ja härra Uluotsa apellatsioonid korrast tehtud ettepanek asendada see absoluutse hääletenamusega lükatakse tagasi. Sõna saab härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Nagu te näete, olen ma täna vormis ja oleksin valmis nõudma kõigi oma apellatsioonide läbihääletamist. Võttes aga arvesse niisugust pealelõunase ajutegevuse teatud väsimust, teatan teile, et ma nõustun härra Kase ettepanekuga jätta osa apellatsioonid kolmandale lugemisele ja saata siis redaktsioonikomisjoni. Nii et oma tänase etteaste ma lõpetan. Aitäh!

Juhataja

Täna, härra Uluots! Ja palun, veel kord on sõna härra Uluotsal!

Ü. Uluots

Kõige tähtsama jätsin ütlemata: ma reserveerin endale õiguse apelleerida kolmandal lugemisel pärast komisjonist läbikäimist kõiki neid asju, hoolimata sellest, kui komisjoni otsust ei tule.

Juhataja

Täna veel kord! Härra Kask, ma palun teid veel kord kõnepulti! On tekkinud selline situatsioon, kus toimikond peaks andma assambleele nõu, kas meil on mõtet hakata samasisulisi apellatsioonid läbi vaatama, sest kahes väga olulises küsimuses on assamblee väljendanud oma arvamust. Palun!

P. Kask

Ma lähtuksin siiski bürookraatlikest normidest. Minu arvates ei ole härra Käbin oma apellatsioonid tagasi võtnud, ja kui ma õigesti aru sain, siis härra Uluots loobub täna arutamast teisi ettepanekuid, mida mina olin valmis täna arutama ja hääletama. Need on need kolm, mis alles jäid: 1h, 1g ja 1k. Härra Käbini apellatsioonid on aga praegu veel üleval ja kuna seni ei ole apellatsioonid muutnud põhikontseptsiooni, siis võib need minu arvates läbi arutada ja hääletada, sõltumata sellest, mida otsustas härra Uluots.

Juhataja

Aitäh, härra Kask! Me kuulame ära ka härra Käbini ja pärast seda langetame koos otsuse, kuidas me talitame. Härra Käbin, palun!

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Me ei näe põhjust oma apellatsioonid tagasi võtta. Küsimus on võib-olla ainult selles, kas neid hääletada praegu või kolmandal lugemisel. Aga kuna vähemalt üks neist nõuab teatud muudatuste ja täienduste tegemist – see on asepresidendi institutsioon –, siis nähtavasti võiksim, kui te ei ole vastu, täna läbi hääletada. Siis on meil selles küsimuses natuke rohkem selgust ja see võimaldab tööd paremini jätkata.

Esimene selles nimekirjas peaks olema presidendi volituste aeg. Ma leian, et see tuleks valida

sama mis Riigikogul, s. o. neli aastat. Ma ei näe mingit olulist põhjust, miks peab presidendi volituste aeg olema pikem kui Riigikogul, veelgi enam, ma näeksin kõige parema meelega, kui nad töötaksid samaaegselt. See küsimus täna arutusele ei tule. Samuti ma näeksin väga hea meelega, kui Riigikogu valimised toimuksid analoogiliselt USA Senati valimistega, kus volituste aeg on kuus aastat ja iga kahe aasta tagant uuendatakse üks kolmandik. Kui meil Riigikogu aeg on neli aastat, siis võiks iga kahe aasta tagant uuendada pool koosseisu. See tagaks kõige paremini n.-ö. järjepidevuse. Põhiraskus on siin aga selles, kes on esimesed, kes kahe aasta pärast peavad lahkuma, ja ümbervalimist on natuke raske lahendada, nii et selle jätame praegu välja.

Teine on asepresidendi institutsiooni sisseseadmine. Ma ei pea õigeks seda põhimõtet, mis oli 1937. aasta põhiseaduses, et peaminister asendas presidenti. Siis võib juhtuda niisugune olukord, nagu oli minevikus, kus presidendi allkirja kohale kirjutas alla siseminister Maksim Unt, kes oli sel ajal peaministri kohuseid täitmas. Samuti ei pea ma õigeks seda, et presidenti asendab Riigikogu juhataja. Ma leian, et peab olema asepresident, kelle volitused ja see, mida ta ei tohi teha, tuleb põhiseaduses väga täpselt piiritleda. Tema oleks siis presidendi asendaja.

Kolmas asi ongi see, kuidas me nimetame riigipead, kas president või riigivanem. Ma olen põhimõtteliselt presidendi toetaja ja soovin, et see küsimus hääletataks läbi.

Me oleme kõiki neid probleeme varem küllaltki pikalt ja põhjalikult arutanud. Võib-olla asepresidendi institutsiooni küll eriti mitte, aga see on neljandas toimkonnas läbi arutatud ja seal tagasi lükatud. Seetõttu ma arvan, et aja kokkuhoiu mõttes asuksime võib-olla hääletama ilma veel kord oma poolt- või vastuargumente esile toomata, sest ma olen täiesti kindel, et kui me hääletame kohe, on tulemused täpselt samad, mis tunni või kahe pärast. Täna!

Juhataja

Suur tänu, härra Käbin! Lugupeetud kolleegid, meil peaks olema üsna hea ülevaade sellest, milliseid küsimusi on meil võimalik täna apellatsioonidena läbi vaadata, ja mõlemad apellatsioonide esitajad väljendasid ka oma seisukohta võimaluse suhtes seda täna teha. Ma palun uuesti kõnepulti härra Peet Kase, et ta nimetaks järgmise probleemi, mida me asume apellatsiooni korras hääletama.

P. Kask

Ma teen ettepaneku järjest läbi võtta, nii nagu alguses oli. Kaks probleemi on lahendatud, kolmas on härra Uluotsa apellatsioonis nr. 1h all tehtud ettepanek. See käib siis § 49 (§ 43) lõike 4 kohta, mis praegu kõlab järgmiselt: "Riigivanem täidab põhiseaduses ettenähtud ülesandeid, sealhulgas peaministri esildisel nimetab ametisse ja vabastab ametist ministrid." Härra Uluots on teinud ettepaneku asendada lause lõpp tekstiga "nimetab ametisse ja vabastab ametist Eesti Vabariigi peaministri ja ministrid." Vahe on see, et tema arvates võib välja jätta sõnad

"peaministri esildisel". Ma kordan veel kord. Ettepaneku sisu seisneb selles, et praegusest tekstist välja jätta sõnad "peaministri esildisel". See, et sinna kirjutatakse vahele "Eesti Vabariigi", ei ole vist sisuline parandus. Õigus, üks erinevus on veel. Praeguses tekstis on "nimetab ametisse ja vabastab ametist ministrid", siin on ka peaministri ametisse nimetamine ja ametist vabastamine.

Ma peaksin toimkonna otsust natukene põhjendama, sest toimkonna üldskeemi läks sisse see, et riigipea volituste juures oleks võimalikult selgelt väljendatud, mis juhtudel ta võib ühte, teist ja kolmandat teha. Mäletatavasti toonitas eelnõu autor oma kontseptsioonis hiljuti ka just seda põhimõtet, et kui peaminister kedagi nimetab, siis teeb ta seda alati kellegi ettepanekul. Eriti tähtis on valitsuse moodustamise puhul anda riigipeale võimalus oma äranägemisel nimetada ja vabastada peaministrit ja ministreid või jätta selles küsimuses selgusetus, nagu oli pikka aega näiteks Soome Vabariigis. Toimkond ei pidanud seda õigeks. On riike, mida klassifitseeritakse president-parlamentlikeks, kus valitsus on tõepoolest kahe pere koer, keda võib vallandada niihästi parlament kui ka president. Need süsteemid on kõige ebastabiilsemad, seal on kokkulangemisi, kokkuvarisemisi kõige sagedamini. On ettepanek avada selles küsimuses, mis on kindlasti väga tähtis, ka sõnavõttud.

Juhataja

Suur tänu! Sõna saab kõigepealt härra Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Härra Kask tõlgendas praegu minu ettepanekut täiesti valesti. Tähendab, jutt on juriidilisest protseduurist. Olge paid, võtke endale ette § 49. Punkt 3 määrab, et president esitab Riigikogule peaministri kandidaadi. Järgmine punkt: peaministri esildisel nimetab ametisse ja vabastab ministrid. Aga kuskil ei ole kirjas juhtum, kui valitsus astub tagasi ja peaminister esitab lahkumisavalduse. Põhiseaduse järgi ei saa president üldse peaministrit vabastada. Minu mõte on siin ainult puhtjuriidilise loogika ja juriidilise protseduuri sissetoomine, et kui president esitab peaministri kandidaadi ja kui valitsus astub tagasi, siis on tal õigus teda vabastada. Praeguse teksti juures on see võimatu. Võib-olla minu apellatsiooni tekst ei olnud nii puhas, aga ma ütlen ära selle mõtte. Saate aru, see on praegu meie tekstis puhtjuriidiline auk.

Juhataja

Härra Kask selgitas vahepeal juhatusel, et toimkond on vahest tõesti härra Uluotsast valesti aru saanud, ja seda ebaefektiivset vaidlust ei ole meil küll mõtet praegu jätkata. Toimkond pole selles suunas härra Uluotsa apellatsiooni arutanud. Me läheme edasi. Palun, härra Kask!

P. Kask

Järgmine härra Uluotsa apellatsioon 1g on sama paragrahvi, nimelt § 49 (§ 43) lõike 10 kohta.

Ta laiendab riigipea õigust algatada põhiseaduse muutmist ka seaduse algatamise õigusele. Toimkond lähtus parlamentaarskeemist, kus riigipeal teatavasti ei ole seaduse algatamise õigust. See ei tähenda, et riigipea ei saaks seadusi algatada, niikuinii on tal parlamendis oma usaldusmehi, oma lähedasi ringkondi ja igal parlamendiliikmel on niikuinii seaduste algatamise õigus. Parlamentaarskeemiga käib aga kokku just neutraalsus, vahekohtuniku ja kohtuniku roll, kui poksiga paralleele tõmmata, ja toimkonna seisukoht tugines sellele parlamentaarsüsteemi omadusele. Täna!

Juhataja

Täna! Sõna saab härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots

Kallid kolleegid, palun mind õigesti mõista! Tegemist ei ole siin mitte presidendile mingisuguse uue hoova kätteandmisega. Mina lähtusin oma ettepanekus puhtjuriidilisest loogikast. Vaadake nüüd, mis on kirjutatud. Me anname presidendile kõige suurema, kõige tugevama, kõige pühama seaduse muutmise algatamise õiguse ja samal ajal ei anna talle näiteks õigust algatada õlleaktsiisimaksu. Kus on siin loogika? Ütelge, kus on siin loogika? Ma ei näe siin loogikat mitte kuskil. Tähendab, me anname talle väga kõrge volituse alustada põhiseaduse muutmist, samal ajal aga võtame mingisuguse väikese seaduse algatamise õiguse ära.

Juhataja

Täna, härra Uluots! Kõneks on sõna härra Adamsil. Palun!

J. Adams

Head kolleegid! Selle probleemi tekkimises olen süüdi mina isiklikult ja ka grupp, kes minuga koos töötas. Ma ei tea, millisel põhjusel me jätsime esialgsesse eelnõusse sisse praagi. Me avastasime ka ise tagantjärele, et riigivanemale on jäetud põhiseaduse muutmise algatamise õigus. See ei olnud meie kavatsus, nii et ma palun meid väga vabandada. Selle vea avastamise järel on neljandale toimkonnale tehtud vastav ettepanek. Ma ei tea, kas neljas toimkond on seda arutanud, kui mind ei ole kohal olnud. Kui ta on otsustanud siiski jätta põhiseaduse muutmise algatamise õiguse riigivanemale, siis tahan ma kindlasti selle peale apelleerida. Ma ei tea, kas assamblee juhtkond peab praegu võimalikuks selle apellatsiooni käsitlemist või ma pean selle vormistama, kuid igal juhul on härra Uluotsal täiesti õigus. Ei ole mingisugust loogikat, kui riigivanemal on põhiseaduse muutmise algatamise õigus, aga samal ajal muude seaduste algatamise õigust tal ei ole. Täna teid!

Juhataja

Suur tänu, härra Adams! Juhatus palub tõepoolest, et ka teie assamblee liikmena vormistaksite apellatsioonid kirjalikult. Härra Hallaste, palun!

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on tõesti väga piinlik, et ma teie aega pean raiskama, sest asi peaks olema selge. Kes võtab lahti seadusandluse peatüki, näeb seal § 93. Selles ei ole presidendile või riigivanemale antud mingit seadusandliku algatuse õigust. Eialgu oli tõepoolest. Härra Adamsi algsest projektist tuli sisse, et riigivanemal on seadusandliku algatuse õigus põhiseaduse suhtes, kuid mõistes seda muret, mis praegu härra Uluotsal on, me jõudsime seisukohale, et on liig mis liig anda selline õigus riigivanemale, ja tõmbasime punkti 5 sealt maha.

Ma juhin tähelepanu, et härra Uluots apelleeris ka meie toimkonna seadusandluse peatüki sama küsimuse peale, et anda seadusandliku algatuse õigus riigivanemale. Kuid me lükkasime selle küsimuse hääletamise edasi neljanda toimkonna hääletamiste juurde. Härra Uluotsa argumentatsioon oli, et kui riigivanemal on olemas põhiseaduse muutmise algatamise õigus, siis tal peaks olema ka kõigi teiste seaduste algatamise õigus. Aga tegelikult kuulub seaduste algatamise õigus parlamentliku võitluse ja parlamentliku tegevuse juurde. Kui tulla tagasi vahekohtuniku ja poksija näite juurde, siis seda, mida võib üks erakond endale lubada mingi seaduse algatamise, parandamise osas, ei tohi anda parlamentaarses süsteemis presidendile. Näiteks võib mõni parempoolne erakond teha ettepaneku kehtestada progresseeruv tulumaks või vastupidi, sotsialistlik erakond teha ettepaneku kehtestada proportsionaalne tulumaks. Kui selle ettepaneku teeb president, siis sellisel juhul ta sekkub konkreetselt juba parlamentlikku võitluse ja kasutab oma vahekohtuniku autoriteeti poliitiliseks võitluseks. Sellel juhul peab olema ka õigus teda tagandada, aga seda õigust meie toimkond vähemalt ette ei näinud. Ka põhiseaduse muutmise algatamise õiguse andmine riigivanemale on lihtsalt liig. Riigivanem võib, kui ta soovib midagi algatada, pöörduda kas valitsuse poole või Riigikogu suvalise liikme poole, kes selle algatuse teeb. Sellisel juhul ei ole riigivanem vähemalt formaalselt sekkunud päevapoliitikasse, sellesse, mis tema osa ei ole.

Nii et ma kutsun üles toetama kolmanda toimkonna seisukohta, et riigivanemal pole mingisugust seadusandliku algatuse õigust, ka mitte põhiseaduse osas. See, et neljandal toimkonnal on praegu selline õigus sisse jäänud, on jäänud varasematest tekstidest, sest see muudatus tuli sisse suhteliselt hiljuti. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Lugupeetud kolleegid, meil ei ole siiski mingit vajadust toetada kolmandat toimkonda, sest kolmas toimkond saab oma asjadega hakkama ja selle eest härra Hallastele suur tänu. Kuid härra Hallaste kolmas toimkond pole saanud hakkama sellega, et oleks esitanud apellatsiooni. Kolleegid, mul on selline palve: kelle seisukoht antud küsimuses on jäetud rahuldamata, sellel tuleb vormistada apellatsioon. Ma tuletan seda meelde! Kui selline apellatsioon juhatusele laekub, siis on kolm varianti, mida on võimalik esitada assambleele konkureerivaks

hääletamiseks. Praegu sellist võimalust veel ei ole. Sõna saab kaheks minutiks härra Fjuk.

Palun!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Austatud kogu! Ma kujutan ette, et mida suuremad on riigi ülesandeid täitva isiku volitused, seda suuremad ja konkreetsemad on ka piirangud muu tegevuse suhtes. Härra Uluots viitas Euroopa riigipeadele ja kuningatele. Ma siis tuletan meelde, et kõigi nende puhul on see kogu sätteid, mis kitsendab nende tegevust või piirab valdkondi, kus nad tohivad sõna võtta, märksa ulatuslikum sellest, millega neile on lubatud ühes või teises valdkonnas tegutseda. Või teiselt poolt, kõik riigi kõrgemad ametiisikud on alati seotud protokolliga, mis reglementeerib nende käitumist, mis on väga tülikas, kuid paratamatu, kui tahad olla riigitegelane. Seetõttu ei ole siin mitte mingisugust vastuolu, kui riigivanemal on õigus algatada põhiseaduse muutmise küsimusi, sest see on tõesti oluline, tähtis ja tema staatusega vastavuses, kuid algatada seadusi ei ole riigivanema staatusele kohane. Siin ei ole mingit vastuolu, see on lihtsalt see loogika, kuidas me demokraatiat üles ehitame – igale tasandile oma staatus ja oma ülesanne. Aitäh!

Juhataja

Täna, härra Fjuk! Sõna saab proua Aaskivi. Palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin ainult hetkeks veel täiendada härra Hallaste kõnet. Nimelt viitas ta §-le 93, mis näeb ette, kellel on seadusandliku algatuse õigus, kuid palun vaadake ka § 151 peatükist "Põhiseaduse muutmise", kus on öeldud, et põhiseaduse muutmise algatamise õigus on neljandikul Riigikogu koosseisust. Ja ongi kõik. Mul on hea meel, et nüüd on assamblee jõudnud tõesti sellesse staadiumi, kus me saame hakata hääletama küsimust ja lahendama vastuolu, mis on tekkinud kahe toimkonna tööjaotuse tagajärjel. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Sõnasoove rohkem ei ole. Me oleme jõudnud hääletamiseni. Kohaloleku kontroll, palun! Meid on kohal 39. Selgitan, milline küsimus pannakse hääletamisele. Assamblee põhiseaduse eelnõus on §-s 49 (§ 43) punkt 4 järgmise tekstiga: peaministri esildisel nimetab ametisse ja vabastab ametist ministrid. See käib riigivanema ülesannete hulka. Härra Uluots teeb apellatsiooni korras ettepaneku sõnastada punkt 4 järgmiselt: võib algatada põhiseaduse muutmist ja tal on seaduse algatamise õigus. Palun vabandust! Jutt käib punktist 10.

Esimene variant on järgmine: riigivanem täidab põhiseaduses ettenähtud ülesandeid, sealhulgas võib algatada põhiseaduse muutmist. Teiseks, vastavalt härra Uluotsa apellatsioonile sõnastada antud punkt järgmiselt: võib algatada põhiseaduse muutmist ja tal on seaduse algatamise õigus.

Kolmas variant, mille on apellatsiooni korras esitanud kolmas toimkond, on järgmine: jätta § 49

(§ 43) punkt 10 välja. Need kolm varianti paneb juhatus konkureerivalt hääletamisele. Palun, kas assamblee liikmetel on selge, millised variandid konkureerivalt hääletamisele pannakse? Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et jääb nii, nagu on §-s 49 (§ 43) sõnastatud punkt 10? Hääletame. Esimene variant kogus 13 häält.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et sõnastada § 49 (§ 43) punkt 10 nii, nagu apellatsioonis teeb ettepaneku härra Uluots (võib algatada põhiseaduse muutmist ja tal on seaduse algatuse õigus)? Hääletame. Teise variandi poolt on 7 assamblee liiget.

Kolmas, viimane variant. Kes on selle poolt, et vastavalt kolmanda toimkonna apellatsioonile jätta §-st 49 (§ 43) punkt 10 välja? Hääletame. Kolmas variant kogus 29 häält.

Teine voor.

Kes on selle poolt, et jätta §-st 49 (§ 43) punkt 10 välja? Hääletame. Kolmas variant kogus 29 häält.

Teise vooru viimane hääletus. Kes on selle poolt, et jääda redaktsiooni juurde, mis on kirjas § 49 (§ 43) punktis 10? Hääletame. Esimene variant kogus teises voorus 6 häält.

Assamblee on hääletamise tulemusena väljendanud oma eelistust sellele, et §-st 49 (§ 43) tuleb punkt 10 välja võtta. Toetust ei leidnud härra Uluotsa esitatud apellatsioon ja arvesse võeti härra Adamsi ja teiste selgitusi selles osas, et punkt 10 on sattunud § 49 (§ 43) eksituse tõttu. Härra Kask, palun!

P. Kask

Lugupeetud härra juhataja! Kui te nõustute, siis ma ei tooks täna uuesti hääletusele seda küsimust, mida me eile hääletasime, sest formaalselt on härra Uluotsal kahtlemata õigus. Seega tuleb järgmise punktina hääletusele härra Käbini apellatsiooni kolmas lõik. Tegelikult on apelleeritud täiskogu otsuse, mitte komisjoni otsuse peale. Komisjon pani selle küsimuse hääletamisele täiskogus. Komisjonis endas läksid hääled umbes pooleks. Ma isiklikult eelistan ka, et volituste aeg oleks võrdne, ja mul on ettepanek avada pärast Tiit Käbinile sõna andmist läbirääkimised.

Juhataja

Tänan! Lugupeetud kolleegid, juhin veel kord teie tähelepanu sellele, mis probleemi me arutame. Võtkem assamblee põhiseaduse eelnõust ette § 50 (§ 44), kus on kirjas riigivanema volituste tähtaeg. Härra Käbin on esitanud apellatsiooni, mille sisu on järgmine: "Presidendi volituste ajaks määrata sama aeg mis Riigikogul, s. o. neli aastat. Riigikogu ja presidendi valimised toimuvad samaaegselt." Sõna apellatsiooni selgitamiseks on härra Käbinil. Üks hetk, palun vabandust, härra Käbin! Härra Kask, palun!

P. Kask

Ma palun vabandust, et ma enne ei esitanud. Kui ma tutvustasin kõiki apellatsioone, siis ütlesin,

et härra Käbini kolmanda löike teine lause ei ole apelleeritav, sest ta ei ole sellist ettepanekut teinud. Korrektne on praegu hääletada ainult tema esimest ettepanekut, et volituste aeg on neli aastat. Ettepanekut, et valimised toimuvad samaaegselt, saab teha alles kolmandale lugemisele.

Juhataja

Täna selle selgituse eest! Härra Käbin, palun!

T. Käbin

Aitäh! Härra Peet Kase selgitus on veenev, see samaaegsus läheb edasi tulevikku. Praegu on küsimus §-s 50 (§ 44). Tekstis on, et riigivanem valitakse ametisse viieks aastaks, aga ettepanek on, et neljaks aastaks. Kuna ma eelnevalt peatusin lühidalt sellel, miks ma nii arvan, siis ma ei tahaks sellele enam rohkem aega kulutada. Ja nagu ma enne nimetasin, oleks nähtavasti õigem, kui me nii selle kui ka minu kaks eelmist ettepanekut lihtsalt hääletaksime läbi, sest ega tulemus ei ole ju erinev, kas me teeme seda kohe või tunni või kahe või kolme pärast. Täna!

Juhataja

Täna, härra Käbin! Me alustame sõnavõtte teemal, kas riigivanem valitakse neljaks või viieks aastaks. Meil on juba kolm sõnavõtjat. Härra Adams, palun!

J. Adams

Mul on siiski palve, et te lubaksite mul esitada härra Käbinile küsimuse just selle samaaegsuse kohta, kas me saame sellest sõnast ühtemoodi aru. Antud juhul ei ole minul probleemi asetus selge ja sellest sõltub, kas ma toetan ettepanekut valida riigivanem neljaks aastaks või viieks aastaks.

Juhataja

Just praegu avaldati härra Kase ja härra Käbini poolt ühist arvamust, et apellatsioonina ei ole võimalik käsitleda neile väljajaotatud teksti teist lauset: Riigikogu ja presidendi valimised toimuvad samaaegselt. Kuivõrd härra Käbin nõustus sellega, et nimetatud teksti pole võimalik käsitleda apellatsioonina, on ehk praegu selle kohta küsimuse esitamine ka kohatu. Kui härra Adams soovib seda siiski esitada, siis me loomulikult takistusi ei tee.

J. Adams

Jaa, ma tahan esitada küll. Härra Käbin, küsimus on niisugune: kuidas oleks samaaegsus saavutatav? Kui Riigikogu läheb ennetähtaegselt laiali ja on ennetähtaegsed valimised, kas siis toimuks ka ennetähtaegne riigivanema valimine? Või tuleb fikseerida, et Riigikogu volituste aeg on kindlalt neli aastat ja mitte päevagi vähem?

Juhataja

Härra Käbin, palun!

T. Käbin

Jah, see ettepanek langeb praegu tõenäoliselt hoopis ära, sest ta oli esitatud kontekstis, et

president valitakse rahva poolt nagu Riigikogugi. Kui ta jääb valijameeste poolt valida, siis samaaegselt neid valimisi läbi viia ei olegi võimalik. Siis langeb see probleem praktiliselt ära.

Juhataja

Suur tänu! Härra Hallaste, palun!

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kolmas toimikond oli seisukohal, et presidendi volituste aeg peab olema natukene pikem kui Riigikogu volituste tähtaeg. Näiteks, kui Riigikogu volituste tähtaeg on kolm aastat, siis riigivanemal on neli aastat. Kui Riigikogul on neli, siis on riigivanemal viis aastat. Põhjus on selles, et see tagaks suurema stabiilsuse. Kui toimuvad parlamendivalimised ja tuleb uus parlament, kelle tööle rakendamiseks läheb ikkagi mingisugune aeg, siis on olemas vähemalt riigivanem, kes on järjepidevuse kandja. Nii et ma kutsun üles toetama seda, et jääks põhitekst: riigivanema volituste tähtaeg on viis aastat. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Kas meil on võimalik alustada hääletamist? Alustame hääletamist. Assamblee põhiseaduse eelnõu § 50 (§ 44) esimene lause kõlab järgmiselt: riigivanem valitakse ametisse viieks aastaks. Härra Kabinilt on laekunud apellatsioon, mille sisu seisneb selles, et riigivanemat ei valita ametisse mitte viieks aastaks, vaid neljaks aastaks.

Kes on selle poolt, et vastavalt härra Kabinii apellatsioonile formuleerida § 50 (§ 44) esimene lause järgmiselt: presidendi volituste ajaks on neli aastat? Hääletame.

8 poolthääle ja 17 vastuhäälega on härra Kabinii apellatsioon tagasi lükatud. Härra Peet Kask, palun uuesti kõnetooli!

P. Kask

Eelviimane küsimus on härra Kabinii apellatsiooni teine lõige: lisada asepresidendi institutsioon. See on põhimõtteline lisandus, sest ühe paragrahvi muudatustega ei ole võimalik seda asja sisse viia, see toob kaasa muudatusi mitmes paragrahvis korraga. Selle põhimõtte vastuargumendiks on eelkõige see, et ei parlamentaarsüsteemides ega peaminister-presidentlikes süsteemides ei ole asepresidendi institutsiooni. Sellel mehel ei oleks lihtsalt midagi teha. Kui president kohal on, siis ei ole tal üldse midagi teha, kui president juhtub haige või ära olema, ei ole ka tema ülesanne nii tähtis. Presidendi kõige tähtsam funktsioon parlamentaarsüsteemis on nimetada peaministri kandidaat ja selleks ajaks peaks ta enda ikka kohale sättima. Muid funktsioone saab väga hästi täita ka ükskõik kes kõrgematest riigiametnikest. Praeguse teksti järgi on selleks Riigikogu juhataja. See on ka kõik, mis mul asja kohta öelda on. Ma palun võimaldada soovijail asja kohta oma arvamust avaldada pärast seda, kui apellatsiooni autor on sõna saanud.

Juhataja

Tänan, härra Kask! Tuletan veel kord kolleegidele meelde, et probleemiks on lisada IV peatükile

"Riigivanem" osa, mis käsitleks asepresidendi institutsiooni. Härra Käbin selgitab oma apellatsiooni mõtet.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma leian siiski, et asepresidendil oleks küll teha midagi, ja võib-olla kõige olulisem on see, et kui peaks realiseeruma see oht, mida siin nii väga kardetakse, kui president on diktaator või diktaatorikalduvustega, siis arukas asepresident oleks just stabiliseeriv tegur. Ta hoiaks presidenti nii palju kui võimalik tagasi rumaluste tegemise eest ja oleks küllalt suureks garandiks sellele, et püsiks demokraatia ja ei tekiks tõelist diktatuuriohtu. Ja igapäevases töös on tal tõesti midagi teha, sest presidendi ülesandeks on küllalt palju selliseid asju – ma ei mõtle siin armuandmist, vaid ka mitmeid muid jooksvaid küsimusi –, mida tuleb lahendada, ja aruka töökorralduse puhul aitab ta oluliselt vähendada presidendi töökoormust. Nagu me teame, võtavad riigipealt väga olulise aja ära esindusfunktsioonid ja ka neid saab kahe vahel ilusti ära jaotada. Arvan, et näiteid võiks muidugi tuua veel. Varem ma nimetasin neid argumente, miks minu meelest ei sobi 1937. aasta variant ja ka praegu väljapakutud Riigikogu juhataja, sest kui Riigikogu juhataja on valitud Riigikogu poolt, aga president on valitud laiema kogu poolt, siis ei ole selline asendamine ilmselt korrektne. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas ma võin käsitleda registreerunud kolleege kui sõnavõtjaid? Tuletan meelde, et viimane sõnavõtja on härra Raig.

J. K. Talve

Härra Käbin, kui on n.-õ. diktaatorlike kalduvustega president, siis missuguste seaduslike vahenditega asepresident tema kalduvustele reageerib?

T. Käbin

Kuna tõenäoliselt on ta presidendile kõige lähem kõrgetasemeline ametiisik, siis jälgib ta väga kramplikult presidendi kogu tegevust ja kui president vähegi üle seaduse astub, asub asepresident otsekohe tegutsema vastavalt põhiseadusele.

I. Fjuk

Kes valib asepresidendi või nimetab kandidaadi? Kui tõesti asepresident on demokraatia garant, nagu te ütlesite, kas siis poleks üldse mõttekas valida kohe asepresident?

T. Käbin

Jaa, see on täiesti tore ettepanek, aga siis tuleks valida juba kaks asepresidenti, esimene asepresident ja teine asepresident, millega oleks siis ka probleem lahendatud. Aga kõige otstarbekam ja põhjendatum on, kui asepresidendi valib sama kogu, kes valis presidendi, ja ülesseadmine oleks siis analoogiline. Praegu näeb põhiseaduse projekt ette, et

presidendikandidaadi seab üles valijameeste kogu. See tuleb arutusele hiljem. Ma rääkisin, et seda teeksid poliitilised parteid nii presidendi kui ka asepresidendi kandidaadi puhul.

L. Hänni

Lugupeetud ettekandja! Me peaksime püüdlema selle poole, et meie põhiseadus oleks sisemiselt kooskõlaline. Riigivanema rolli määrab § 48, kus on öeldud, et ta on riigivõimu ühtsuse kandja. Kas te arvate, et riigivõimu hajutamine kahe isiku vahel võiks järgida seda põhimõtet, mis selles paragrahvis kirjas on – olla ühtsuse kandja?

T. Käbin

Ma ei näe siin mingit vastuolu, sest samas põhiseaduses on võimalik fikseerida presidendi ülesanded, mida asepresident ajutise asendamise korras täita ei või, ja need peaksidki olema need kõige olulisemad asjad, mida president teeb riigivõimu ühtsuse ja stabiilsuse hoidmiseks.

R. Taagepera

Lugupeetud assamblee! Ma ei tea nimetada ühtegi riiki peale USA, mitte ühtki parlamentaarsüsteemi (ma ei ole kindel isegi presidentaalsüsteemi suhtes) peale USA, kus oleks abipresident. Ja muidugi on siin põhjust rõhutada, et USA ei ole mitte soomeugriline maa. USA-s on valikuvõimalus. Asepresidendi valimisega hakati seal peale umbes nii nagu siin assamblee juhataja valimisega, et enim hääli saanu sai presidendiks ja teine enam hääli saanu sai asepresidendiks. Mis siis tähendas, et võim siirdus ühelt parteilt teisele, kui president välja langes. See tekitas probleeme. Californias on muide praegu nii, et mõnikord kuberner ei julge osariigist lahkuda, sest eraldi valitud abikuberner on teisest parteist ja ta katsub siis elu eest hakata seadusi andma, kui kuberner ära on. Nüüd on USA-s nii, et sama valijakogu valib presidendi ja abipresidendi, mis kindlustab, et nad on samas parteist. See on positiivne asi. Muidugi kui nad on samast parteist või ringkonnast, siis see otsustab ka, et asepresident ei ole mitte vaoshoidja, vaid sama võistkonna treener. Nii et ma ei näe mingit funktsiooni meie soomeugrilise riigi asepresidendi jaoks.

I. Raig

Härra Käbini esimene põhjendus, miks on vaja asepresidenti, oli see, et kui on riigivanem, siis nagu tekiks diktatuurioht. Kuid kas teile ei tundu, et sellises süsteemis ja selliste funktsioonidega, mida me oleme oma projektis riigivanemale andnud, sellist diktatuuriohtu ei tekigi? Ja nüüd te tõite juurde veel teise asepresidendi. Kui palju neid lilleneiusid võiks siis ellu kutsuda? Kuidas te kujutate ette tööfunktsioonide jaotamist presidendi, asepresidendi ja teise asepresidendi vahel?

T. Käbin

Mul on kahju, et ma pean kordama seda, mida ma juba ütlesin, sest Ivar Raig ei jälginud, mis saalis toimub. Ma ütlesin nimelt, et siin saalis kardetakse, et presidendi kaudu võib realiseeruda

diktatuurioht. Mina ise seda ei karda. Jutt oli esimesest ja teisest asepresidendist, see oli vastus härra Fjuki küsimusele, kui me jätame presidendi valimata ja valime ainult asepresidendi. Ma ütlesin, et sel juhul me võiksime valida esimese asepresidendi ja ka teise asepresidendi. Ma peatusin ka tööjaotusel presidendi ja asepresidendi vahel. Mis puutub härra Taagepera repliiki, siis muidugi on jumala õigus, et nad peaksid olema sama partei mehed, aga see tähendab, et nad viivad ellu ühtset poliitikat. Ja et neid riike ei ole eriti palju, kus on asepresident ... Kui meil ei ole võimalus olla esimene riik maailmas, olgem siis teine riik, kus see nii on.

Juhataja

Suur tänu, härra Käbin! Küsimusi ja sõnavõtte rohkem ei ole. Asume kohe hääletama, aga enne kohaloleku kontroll. Kohal on 33 assamblee liiget. Probleem on selles, kas tuua eelnõu IV peatükki "Riigivanem" asepresidendi institutsioon, nii nagu seda taotleb härra Käbin oma apellatsiooniga.

Kes on selle poolt, et tuua põhiseaduse eelnõu IV peatükki asepresidendi institutsioon vastavalt härra Käbini apellatsioonile? Hääletame. Poolt 4, vastu 26.

Taotlus ei leidnud assamblee poolt toetust. Sellega on härra Käbini apellatsioon tagasi lükatud. Meil on jäänud käsitleda veel üks neljanda toimkonna küsimus. Palun, härra Kask!

P. Kask

Nimetuse küsimus, kas president või riigivanem. Härra Tiit Käbini apellatsiooni lõige 1: riigipea nimeks fikseerida president. Teatavasti ei olnud otsus nimetada riigipead riigivanemaks mitte neljanda toimkonna otsus, see otsus tehti täiskogul, apelleeritud on täiskogu otsuse vastu. Ma tuletan vaid meelde, et eelmine kord läks väga pikaks sõnavahetuseks, läbirääkimised venisid väga pikale ja sõna võttis rõhuvas enamikus ainult see pool, kes pooldas riigivanemat. Kuna ma isiklikult pooldan presidendi nimetust, siis ma toetan selles küsimuses apellatsiooni esitajat. Kutsun üles ka teisi oma argumente lagedale tooma, et asi väga ühele poole ei kisuks.

Juhataja

Tuletan meelde, et härra Käbin nõustus sellega, et selles küsimuses läbirääkimisi ei korraldata. Oli ju nii? Juhatus julgeb teha ettepaneku läbirääkimisi mitte avada ja asuda kohe hääletuse juurde, kui ei ole proteste. Härra Fjuk ja härra Saatpalu! Kas ka härra Mäll? Lugupeetud assamblee liikmed, kuivõrd on proteste, siis me avame läbirääkimised.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Võib-olla ma väljendasin end valesti, kuid ma tahtsin sellega anda märku, et need ei ole alternatiivid. On võimalik esitada põhiseaduses ka variant, kus on kasutusel mõlemad, teine on siis sulgudes.

Juhataja

Enamik liikmeid on sellest aru saanud.

V. Saatpalu

Enne hääletamisele panemist tahtsin juhtida teie tähelepanu sellele, et see on ainult väline sarnasus – vallavanem, maavanem, riigivanem. Kuid kahe esimese ja viimase vahel on sügav funktsionaalne erinevus. Riigivanema funktsioonid on oluliselt teist laadi kui vallavanemal ja maavanemal. Sellepärast ma teen ettepaneku kutsuda meie riigipead presidendiks.

S. Vahtre

Härra Rumessen oli riigivanema vastu seetõttu, et siis tuleb ka kõik teised ametinimetused ümber teha. Ma arvan küll, et niisugust süsteemi tarvis ei ole. Meil tuuakse ikka alatasa Soomet eeskujuks, seal on president, aga on hoopis Eduskund.

J. Adams

Head kolleegid, ma kordaksin kahe lausega juba varem öeldud ajaloolist argumentatsiooni. Riigivanema mõiste kasutamine on meil suhteliselt vaba, sellepärast et ta on meist ajaliselt kaugel. Presidendi mõiste on meile ajalooliselt lähem. Sellepärast ma arvan, et suur osa vaidlusi on meile sisse kasvanud meie ajaloost. Ma tahtsin juhtida tähelepanu ühele asjale, et kui me praegu hääletame, siis me hääletame selle asja sisulise kasutamise üle eesti keeles. Kasutan juhust väljendada siin oma äärmist vastuseisu sellele, kuidas meie praegust tööd on tõlgitud teistesse keeltesse. See, et ekspertide kätte läks sõna "riigivanem" tõlgituna ja ei kasutatud sõna "president", oli minu arust täiesti lubamatu. See, et vene keele tõlk siin pidevalt tõlgib "*gossudarstvennõi starosta*", on minu arvates ka täiesti lubamatu. Nendes keeltes peab olema igal juhul tõlgitud sõnaga "president".

I. Raig

Komisjonis ma tegin ettepaneku, et põhiseaduses fikseerida: riigivanem (president). Jätkates härra Adamsi mõtet, teen ma ettepaneku ja kutsun teid üles hääletama mõiste või termini "riigivanem" poolt, kuid tingimusel, et põhiseaduses tõlgitakse see teistesse keeltesse sõnaga "president" või et vastav säte oleks rakendusotsuses sees.

L. Mäll

Lugupeetud juhataja, ma tänan selle au eest, et te andsite mulle sõna! Ma siin taga istujana tahan teile meelde tuletada, et president on eesistuja, ja meie põhiseaduse järgi tahaksin teie kõigi käest küsida, kelle ees see meie president istuks. Parlamendi ees ta ei istu, valitsuse ees ta ei istu, ta ei istu mitte kellegi ees ja seepärast jääbki üle nimetada teda riigivanemaks.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Me oleme kahel korral üpris põhjalikult ja lisaks veel ühel korral nimetatud küsimust arutanud. Kas me oleme valmis hääletamiseks, sest meil on praegu käibel kaks terminit – riigivanem ja president? Meil oleks võimalik konkureerivalt selgitada, kumba nendest terminitest eelistab assamblee. Kas me oleme valmis seda tegema? Kas on proteste? Ei

ole. Asume hääletama, kuid enne viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll, palun! Kohal on 37 assamblee liiget. Panen konkureerivalt hääletamisele kaks küsimust: kes on selle poolt, et nimetada riigipead riigivanemaks, ja teiseks, kes on selle poolt, et nimetada riigipead presidendiks? Panen konkureerivalt hääletamisele mõlemad variandid.

Esiteks, kes on selle poolt, et nimetada riigipead riigivanemaks? Konkureeriv hääletamine. 21 häält.

Teiseks, kes on selle poolt, et nimetada riigipead presidendiks? Hääletame. 14 häält.

Assamblee väljendas seisukohta, et meie põhiseaduse eelnõus tuleks kasutada terminit "riigivanem".

Lugupeetud kolleegid, me oleme töötanud ühe tunni ja 25 minutit. Meil on võimalik nõu pidada kahes küsimuses. Esiteks, juhatusel on laekunud küll veel mitmeid apellatsioone, kuid töö käigus, konsulteerides teematoimkondadega, on saanud selgeks, et teematoimkonnad pole jõudnud neid ette valmistada. Need apellatsioonid on härra Seppalt neljandale toimkonnale, härra Adamsi apellatsioon viiendale toimkonnale, härra Tarto apellatsioon neljandale toimkonnale, milles viies toimikond toetab härra Uluotsa apellatsiooni § 45 osas, härra Vahre praegu minule üleantud apellatsioon § 45 osas, mille sisuks on jätta § 119 (§ 88) ära või hääletada see üldsätetesse. Ma arvan, et kõigi nimetatud apellatsioonide puhul, milline nende sisu ka ei oleks, ma ei jõudnud kõiki teile ette lugeda, peaksime langetama otsuse, kas me jätkame nende läbiarutamist või mitte.

Teine küsimus. Kas me oleme nõus, kui me apellatsioonidega edasi ei tegele, et me enne vaheajale minekut või selle istungi lõpetamist kuulame ära proua Hänni ja saame teada, millised on redaktsioonitoimkonna ettepanekud meile ja kuidas redaktsioonitoimikond järgmisel nädalal tööd planeerib?

Niisiis, ma palun avaldada arvamust selles osas, kas me asume nende apellatsioonide läbiarutamisele, vaatamata sellele, et teematoimkonnad ei ole jõudnud ennast nende suhtes valmis seada, ja kas me oleme valmis kuulama proua Hännit. Härra Jürgenson, palun!

K. Jürgenson

Aitäh, härra juhataja! Mul on üks küsimus härra Peet Kasele ja härra Uluotsale. Härra Uluotsa esitatud apellatsioonide esimeses punktis on antud sõnastus, mis härra Uluots tahtis sisse viia, et president (riigivanem) nimetab ametisse maavanema. Selle kohta ütles härra Kask, et tuleb suunata seitsmendasse toimkonda. Kuivõrd kõiki läbi hääletamata küsimusi sellises lahenduses, nagu härra Kask ette pani, aktsepteeriti, siis ma küsin, kas see on ka aktsepteeritud, et nimetatud küsimus tuleks võtta vaatluse alla seitsmendas toimikonnas. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Juhatus on seisukohal, et kõiki neid apellatsioone, mida ma tutvustasin

(võimalik, et neid tuleb veelgi), on võimalik eelnevalt läbi vaadata redaktsioonitoimkonnas ja apellatsioonid kuuluvad nende esitajate nõudmisel läbirääkimisele ka kolmandal lugemisel. Nüüd on sõna härra Uluotsal. Palun!

Ü. Uluots

Härra Jürgenson, mina ei saa selles küsimuses teile vastata, sellepärast et mina esitasin apellatsiooni täiskogule. Kui aga neljas toimkond leidis, et see peaks olema kooskõlastatud teie toimkonnas, siis ma leian, et see on teie kahe vaheline küsimus ja kahe komisjoni vaheline otsus, kuidas ja mismoodi seda teha, minul pole selleks volitusi.

Juhataja

Tänan! Lugupeetud kolleegid, kas te soostute sellega, et me kuulame ära ka proua Hänni ja siis otsustame, kas me lõpetame või jätkame ja kuidas me seda teeme? Palun, kas on proteste? Redaktsioonitoimkonna esimees proua Hänni, palun!

L. Hänni

Austatud juhatus! Kallid kolleegid! Meie kaks päeva tööd siin saalis on näidanud, et järjest rohkem tulevad esile seosed eri toimkondade töö vahel ja järjest rohkem peame lappama oma materjale ja otsima eri peatükkide sätete omavahelist kooskõla. Paljud apellatsioonid on tingitud sellest, et toimkondade töö ei ole omavahel kooskõlastatud. Ma saan aru nii, et redaktsioonitoimkond ongi moodustatud selleks, et aidata assambleel teksti analüüsida, leida sealt õiguslikud vastuolud, pakkuda välja lahendused ja siis koos teiega otsustada, kas need lahendused sobivad assambleele või ei. Seetõttu ma arvan, et härra Antoni ettepanek arutada apellatsioone eelnevalt redaktsioonitoimkonnas on õige ja toimkond on valmis ka selle töö ette võtma. Aga et siiski oleks selge, milline on toimkondade töö resultaat tänaseks ja millal alustab oma tööd redaktsioonitoimkond järgmisel nädalal, oleks hea, kui toimkonnad esmaspäeva hommikul kella 11-ks esitaksid need parandusettepanekud või õieti juba parandused, mis sündisid käesoleva töö tulemusena. Kuigi need parandused on fikseeritud ka stenogrammis, oleks siiski vaja, et komisjonid n.-ö. omakäeliselt vormistaksid selle töö tulemuse ja redaktsioonitoimkond saaks sel juhul juba töötada toimkondade poolt viseeritud tekstidega. Ilmselt on paljudel Põhiseadusliku Assamblee liikmetel omapoolseid parandusettepanekuid redaktsiooni ja võib-olla ka õigusliku vastavuse kohta meie eelnõus. Seetõttu on redaktsioonitoimkond tänulik kõigi nende ettepanekute eest, mis laekuvad meile järgmise nädala jooksul. Me arvame, et me jõuame läbi töötada need ettepanekud, mis laekuvad nädala esimesel poolel, nii et palun kiirustada. Ühtlasi ma loodan, et assamblee toetab redaktsioonitoimkonna tööd, saab aru, et meil tuleb toimkonnas langetada ka omapoolseid valikuid, juhul kui on õiguslikud vastuolud, aga kindlasti me püüame hoiduda sellest, et teile peale suruda omapoolseid poliitilisi valikuid. Nii et ma loodan head koostööd redaktsioonitoimkonna ja

assamblee vahel. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, mõistes, et ma panen teie kannatuse proovile, ma palun teil soostuda veel ühe juhatuse ettepanekuga. Palun tähelepanu! Kas te olete nõus, et me teeme kümme minutit vaheaega selleks, et juhatus saaks pidada kiire koosoleku? Juhatus koosoleku järel me otsustaksime küsimuse, kas on võimalik lõpetada teist lugemist, kuidas me jätkame oma tööd. Sõna saavad veel toimkondade juhid organisatsioonilistes küsimustes ja siis ehk saame tänase tööpäeva lõpetada. Palun, kas teil jätkub veel nii palju kannatust? Kümme minutit vaheaega. Me kohtume taas kell 15.55.

Vaheaeg

Juhataja

Meie vaheaeg on läinud pisut pikemaks, kui oli planeeritud. Ma palun istuda kohtadele ja me viime veel kord läbi kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll, palun! Assamblee liikmeid on kohal 29.

Probleem, mida juhatus arutas, seisneb selles, kas on võimalik teist lugemist lõpetada. Ma teen kõigepealt teatavaks selle kokkuleppe, mis oli juhatusel toimkondade juhtidega. Me leppisime kokku, et teise lugemise formaalseks kriteeriumiks on see, et assamblee liikmetel on ees terviktekst alates preambulast viimase paragrahvini, ja sisuliseks kriteeriumiks on see, et läbi on arutatud toimkondade need põhiküsimused, mis seonduvad teksti poliitiliste lahenditega, ning läbi on vaadatud apellatsioonid. Täna on selline. Juhatus arvates on läbi vaadatud kõik apellatsioonid, mis laekusid hiljemalt eile. Need apellatsioonid, mis ma teile ette kandsin, toodi juhatuse lauale täna istungi ajal. Üleeile, juhatuse koosolekul, lepiti toimkondade juhtidega kokku nii, et apellatsioonid on võimalik läbi vaadata ka kolmanda lugemise käigus. Juhatus otsustas, et selles küsimuses otsuse langetamiseks hääletamise kaudu antakse sõna härra Lauri Vahtrele ja proua Liia Hännile, kummalegi kaheks minutiks. Pärast seda avaldab assamblee hääletamise kaudu oma arvamust, kas meil on võimalik teine lugemine lõpetada või mitte. Esimesena saab sõna härra Lauri Vahtre. Palun!

L. Vahtre

Austatud Põhiseaduslik Assamblee! Ühesõnaga, me peame nüüd ära otsustama, kas me loeme teise lugemise lõppenuks või ei. Kahtlemata on küsimus eelkõige formaalne, kuivõrd, nagu te enne kuulsite, saab apellatsioonid ikkagi esitada ka veel kolmandal lugemisel. Seda esiteks. Teiseks, mis veel olulisem, tuleb redaktsioonitoimkonnale ilmselt anda küllaltki suured volitused ja need apellatsioonid, mida me täna läbi vaadata ei jõudnud, me edastame redaktsioonitoimkonnale. Niisiis, võib-olla mõni apelleerija paneb pahaks, et tema lauset või parandust täna arutada ei jõutud, kuid ta võib selle siiski veel esitada tuleval nädalal meie eelnõu

järjekordses tekstis, kuna ettepanek on läbinud redaktsioonitoimkonna ja see on heaks kiidetud. Nagu te näete, võib teine lugemine kesta praeguse korralduse puhul lõpmatuseni. Ettepanekud laekuvad kogu aeg ja siin oli juhatus ise süüdi, et ta ei määranud nende esitamise lõpptähtaega. Niisiis on ettepanek tõmmata üks vahejoon ja mingisuguses seisus järgmisel nädalal edasi minna. Tänan!

Juhataja

Tänan! Sõna soovib veel härra Adams. Palun!

J. Adams

Minu sõnavõtt on kahtlemata juba hiljaks jäänud. See on muidugi selles mõttes mäng. Teine lugemine ei ole isegi mitte reglemendi järgi normaalne termin meie töös, kuid ma tahaks siiski vähemalt kõigile ütelda, et pärast ei oleks probleeme. Näiteks probleem, mis on minul endal. See on apellatsioonide käsitus. Tähtaegselt esitatud parandusettepanekuid – vähemalt kolmanda toimkonna osas –, mida mina olen teinud, ei ole seni toimkonna koosolekul isegi läbi vaadatud, järelikult ei ole olnud võimalustki apelleerida. Nii et ma palun, et ei juhatuse ega kellegi teise poolt ei tuleks etteheiteid, et apellatsioonid selle tõttu hilinevad. Tänan!

Juhataja

Härra Adams, juhatus kinnitab, et suhtub teisse ja teie apellatsioonidesse erilise ettevaatlikkusega. Tänan! Nii nagu me kokku leppisime, saavad sõna veel kõik teematoimkondade esimehed. Ma palun, et me seekord alustame redaktsioonitoimkonnast, ja proua Hänni tuletab veel kord meelde, mis ajaks on toimkondadel vaja esitada oma uued variandid. Palun, proua Hänni!

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Meil on niisugune palve teile, et esmaspäeva hommikul kella 11-ks oleks assamblee sekretariaati üle antud need parandused, mis viidi põhiseaduse eelnõusse sisse nende kahe päevaga hääletuste tulemusena siin saalis. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Kõik teematoimkondade juhid saavad sõna organisatsioonilistes küsimustes.

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid! Redaktsioonitoimkonna esimehena ei ole mul midagi selle vastu, kui teine lugemine jätkuks, sest see vabastaks redaktsioonitoimkonna kohustest teha väga lühikese ajaga väga põhjalikku ja suurt tööd. Aga kui jälgida seda, kui pingsa ootusega inimesed ootavad meilt põhiseadust, siis ma arvan, et teine lugemine tuleks lõpetada ja ühes sellega anda redaktsioonitoimkonnale ka ülesanne järgmiseks reedeks kolmandaks lugemiseks ette valmistada juba redigeeritud tekst, kus ei oleks kas või neid häirivalt mõjuvaid trükivigu ja kus oleksid kõrvaldatud õiguslikud vastuolud. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, proua Hänni! Lugupeetud kolleegid! Täites juhatuse otsust, mis on kooskõlastatud toimkondade esimeestega, panen hääletamisele küsimuse: kes on selle poolt, et lugeda põhiseaduse eelnõu teine lugemine lõppenuks? Hääletame. Ettepaneku poolt on 20 ja vastu on 6 häält.

Assamblee põhiseaduse eelnõu teine lugemine on lõppenud. Lugupeetud kolleegid! Ma soovin teile veel kord meelde tuletada, et vastavalt juhatuse otsusele jätkub apellatsioonide läbivaatamine, kuid nüüd organiseerib juhatuse töö nii, et vaadatakse läbi vaid need apellatsioonid, mis on redaktsioonitoimkonnas läbi arutatud.

I. Hallaste

Ma tahaksin protesteerida härra Jüri Adamsi sõnavõtu vastu. See ei vasta päris tõele, et me ei jõudnud läbi vaadata neid ettepanekuid, mis ta esitas põhiseaduse eelnõu nende peatükkide kohta, mis on kolmanda toimkonna teemaks, s. t. V peatükk, VI peatükk, VII peatükk, VIII peatükk ja XV peatükk. Kõik tema poolt esitatud parandusettepanekud said läbi vaadatud ja leidsid kajastamist ka selles tekstis, mis meile välja jagati. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Härra Hallaste, teie protest on kantud protokollile. Aga ma palun siiski, et toimkondade juhid võtaksid vajaduse korral sõna organisatsioonilistes küsimustes. Toimkondade juhid sõna ei soovi. Härra Adamsil on protest. Palun kuulame selle ka ära!

J. Adams

Ma palun kanda protokollile, et härra Hallaste vastus ei vasta tõsioludele.

Juhataja

Härra Adams, tänan! Härra Salum, toimkonna esimees, palun!

V. Salum

Ma palun esimese toimkonna liikmetel jääda pärast plenaaristungil lõppu veel siia istungisaali.

Juhataja

Härra Jürgenson, seitsmes toimkond!

K. Jürgenson

Kallid kolleegid, meil ei ole põhjust koguneda enne kui reedel täiskogu istungile, enne selle algust kell 10. Aitäh!

Juhataja

Rohkem sõnasoovijaid ei ole. Suur tänu teile, kolleegid, ja head nädalavahetust! Kohtume nädala pärast täiskogu istungil. Nägemist!